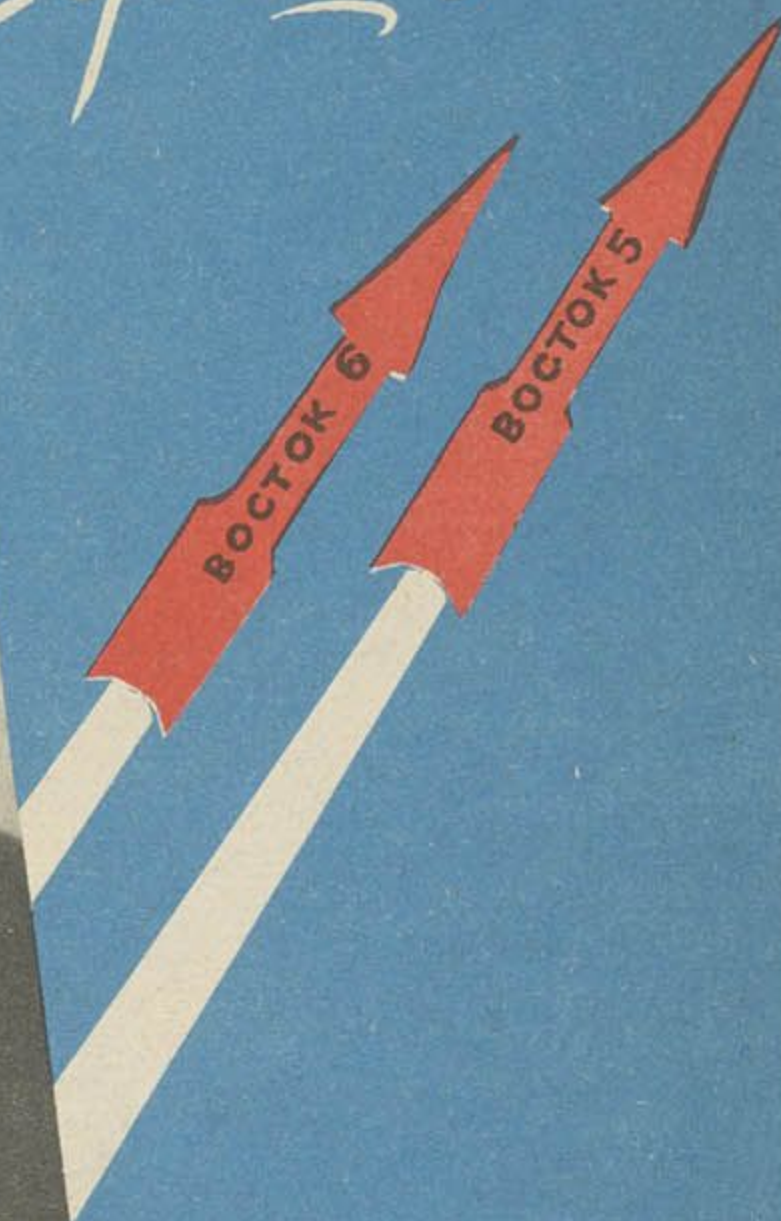

Слава
Валентине
Церашковой!

**РАБОТНИЦА
і СЯЛЯНКА**

№7 ЛІПЕНЬ 1963

Масіва, 22 чэрвеня. Мітынг на Краснай плошчы, прысвечаны сустрэчы касманаўтаў Валянціны Церашковай і Валерыя Быкоўскага. М. С. Хрушчоў і лётчыкі-касманаўты на трыбуне маўзалея У. І. Леніна.

ГОНАР І СЛАВА РАДЗІМЫ

«Чайка» — усяму свету цяпер вядомы па-зыўны першай жанчыны-касманаўта Валянціны Уладзіміраўны Церашковай. На касмічным караблі-спадарожніку «Усход-6» яна зрабіла 48 віткоў, знаходзячыся ў палёце 71 гадзіну. А яе «зорны брат» Валерыя Фёдаравіч Быкоўскі на касмічным караблі-спадарожніку

«Усход-5» за 119 гадзін палёту зрабіў 81 віток вакол Зямлі.

Сумесны палёт Валянціны Уладзіміраўны Церашковай і Валерыя Фёдаравіча Быкоўскага паспяхова завершан, заданне партыі і ўрада выканана.

Слава героям-касманаўтам!

На арбіце касмічны карабель «Усход-6»! Пілатуе карабель Валянціна Уладзіміраўна Церашкова. Наша Валянціна! Наша Валя!

Бурнае захапленне выклікала гэтае паведамленне ў калектыве тэкстыльшчыкаў «Чырвонага Перакопа». Валя Церашкова — наша работніца, наша выхаванка, наша камсамолка. Мы ганарымся табой, дзяўчына з вуліцы Стачак.

...На стэку змен фабрычны двор запоўнілі тысячы людзей. На мітынг былі маці Валянціны — работніца нашага камбіната Алена Фёдаруна, якая нядаўна пайшла на пенсію, яе сястра Людміла — наша ткачыца, брат Уладзімір, які працуе ў нас жа шафёрам. Чалавечае разводдзе бурліла нябачанай радасцю. Людзі абдымалі адзін аднаго, крычалі «Ура Церашковай!». На высокай фабрычнай вежы побач з гіганцкім ізабражэннем ордэна Леніна, ўзнагародай, якую носіць калектыв за гераічную працу, узвілося пунсовае палотнішча ў гонар першай жанчыны-касманаўта. У партком, заўком, камітэт камсамола паступаюць усё новыя віншаванні... Радасць перапаўняе сэрца. Хочацца абняць увесь свет.

Я яе вельмі добра ведаю, Валю Церашкову, жывую дзяўчынку з чародкі фабрычнай дзетвары. Растрапаліся светлыя коскі. Блішчаць дапытлівыя

вочы. Як і ўсе, скакала цераз вярэвочку, гуляла ў хованкі...

Бачу і гладка прычасанай, урачыстай, у піянерскім галіштuku. На круглым тварыку бязмерная радасць таму, што прынялі ў піянеры. Чую спрэчку з-за барабана з хлапчукамі: чаму дзяўчынкі не бываюць барабаншчыкамі? А я хачу быць барабаншчыцай.

Потым, адбываючы крок, яна ідзе з камсамольцамі на дэманстрацыі. Звіняць над калонамі словы маршу «Мы родзены, щоб сказку сделать былью»... Яна — роўнічкіца, работніца стужкароўнічнага цэха. На прадзільнай фабрыцы яе ставяць у прыклад. Упартая, настойлівая. Хутка асвоіла тэкстыльную спецыяльнасць. Актыўная ў грамадскай рабоце. Таварыская. Працуючы роўнічкіцай, вучыцца ў тэкстыльным тэхнікуме. Скончыўшы тэхнікум, працуе рамантыроўшчыкам, авалодвае мужчынскай прафесіяй, і справа кіпіць у яе руках.

Прышла аднойчы ў партком, гаворыць: я стала парашутысткай. Вось бы іншыя дзяўчаты заахвоцілі! Нашы чырвонаперакопскія — удалыя, смелыя. Я адказваю: у чым жа справа?

Узялася Валянціна кіраваць гуртком парашутыстаў з 20 чалавек. Ды яшчэ як кіравала! Парашутысткі з яе групы сталі лепшымі ў Яраслаўлі.

Расце, становіцца больш да-

рослай дзяўчына. Вось камсамольцы камбіната выбіраюць яе сваім важным, сакратаром камітэта ВЛКСМ.

Важак з яе выйшаў сапраўды выдатны. З захапленнем вяла яна камсамольскую справу. Галоўнай зброяй у яе рабоце была душэўная шчодрасць. Калі малады хлопец або дзяўчына аказваліся ў цяжкім становішчы, яна ўмела даць дзельную параду, развясці смутак. Калі трэба было «прачасаць» каго-небудзь, яна рабіла гэта смела, не клапоцячыся пра тое, пакрыўдзяцца на яе ці не. Падкупляла моладзь яе манера паводзіць сябе, прастата. На маладзёжных вечарах яна паводзіла сябе, як усе: весялілася, танцавала, спявала. Ва ўсіх справах, на якія клікала іншых, была першай. Яна сказала з парашутам, плавала, бегала на кароткія і доўгія дыс-

танцыі, іграла на домры ў гуртку народных інструментаў.

У звычайным жыцці Валя вельмі скромная. Яна абаяльная дзяўчына, жаночая, зграбная. Любіць апрануцца да твару, па модзе. Працуючы сакратаром камітэта камсамола, яна стварыла клуб дзяўчат. Лепшыя майстры і мадэльеры кансультавалі чырвонаперакопскіх дзяўчат, якое лепш насіць адзенне, абутак, як прычэсвацца. Маладыя гаспадыні ў гэтым клубе вучыліся сервіраваць стол, варыць абед. Маладыя маці ва ўрачоў і педагогаў вучыліся выходзіць дзяцей.

У Валі шмат сяброў. Але самы блізкі сябар яе — маці. Алену Фёдаруна яна любіць бязмежна. Гаворыць яна пра яе заўсёды ласкава: мамачка, мамулька, у мяне самая лепшая ў свеце мама. Калі Валя бывае дома, яна ўсю работу па гаспадарцы бярэ на сябе: мые падлогу, бялізну, прасуе... Паехаўшы, часта піша маці пісьмы і ўсё наказвае: беражы сябе, пра мяне не турбуйся, у мяне ўсё добра, усё цудоўна. З маці Валя раіцца, паважае яе думку. А калі што і не скажа часам маці, то толькі дзеля яе спакою.

У лютым мінулага года Валянціна Уладзіміраўна прыйшла да мяне падзяліцца патэемным.

— Я парашутыстка, загартуюка ў мяне ёсць. Што, калі па-

Пралетарыі ўсіх краін, яднайцеся!

**РАБОТНИЦА
І СЯЛЯНКА**

№ 7
ЛІПЕНЬ
1963

ВЫДАННЕ ЦК КП БЕЛАРУСІ

ГОД ВЫДАННЯ ТРЫЦЦАЦЬ ДЗЕВЯТЫ

дам заяву ў касманаўты? Прымуць, га?..

Глядзела я на гэту смелую, ясную дзячыну, на агенчыкі яе шэрых разумных вачэй і думала:

— Калі дзяўчатам суджана лятаць у космас, то ты будзеш сярод іх, Валянціна. Ты пераможаш перагрузкі пры выхадзе на арбіту Зямлі, як перамагла іх пры ўступленні ў жыццё. У суровай вайне без бацькі, у нястачы праходзіла тваё дзяцінства. Не заўсёды быў у цябе хлеб. А пра булку, цукерку, пернік ты толькі марыла. Сукеначку табе шылі з панюшаных сукенак маці. Юнацтва тваё загартавала праца. У працы ты не ведала стомы і перамагла ўсе цяжкасці. Авалодаеш і тым, што трэба касманаўту.

— Так, Валя,— сказала я,— у цябе хопіць сіл.

Мы прынялі Валянціну Уладзіміраўну ў члены партыі. Чырвонапераконскі райком КПСС уручыў ёй партыйны білет. Павіншавалі яе таварышы, уручылі памятны падарунак. А неўзабаве яна паехала ў Маскву, у новую для яе школу. Сяброўкам сказала: «Еду ў другую зборную парашутыстаў...»

За год Валя шмат разоў наведвалася дадому ў Яраслаўль, на сваю вуліцу Стачак. Прыязджала заўсёды жыццярэдасная, бадзёрая. Незадоўга да палёту ў космас Валя гаварыла з маці па тэлефоне:

— У мяне ўсё добра, матуля... Хутка прыеду да цябе, будзем варыць сунічнае варэнне. Пакланіся ад мяне «Чырвонаму Перакопу».

Вось такой мы ведаем сваю Валянціну! Дзяўчыну з «Чырвонага Перакопа». Простую, моцную, мужную. За яе палётам зараз сочыць уся краіна, увесь свет, ёю, першай жанчынай-касманаўтам, ганарыцца Савецкая Радзіма. З усіх канцоў ідуць віншаванні да нас на «Чырвоны Перакоп». Тэлеграмы засыпалі маці, Алену Фёдаруўну. Усе захапляюцца гэтай скромнай працаўніцай, якая падняла і выгадала траіх дзяцей і сярод іх такую крылатую дачку.

Хутка збярэцца ў Маскве Сусветны кангрэс жанчын. Валін палёт у космас — гэта цудоўны падарунак жаночаму кангрэсу. Няхай дэлегаты кангрэсу бачаць, якія ёсць савецкія жанчыны! Няхай ведаюць, што яны ў нас роўныя з мужчынамі і ў правах, і ў мужнасці, і ў геройстве.

Да хуткай сустрэчы, дарагая наша Валюша. Чакаем цябе з нецярплівасцю на нашым «Чырвоным Перакопе», на старажытнай яраслаўскай зямлі!

Валянціна УСАВА,
сакратар парткома камбіната
«Чырвоны Перакоп».

г. Яраслаўль.
(«Празда» за 18 чэрвеня г.г.).

НЕАДКЛАДНЫЯ ЗАДАЧЫ ПАРТЫІ

Мы жывём у цудоўны час, калі наша краіна пераможна крочыць да камунізма, ажыццяўляючы рашэнні XXII з'езда партыі і Праграму КПСС.

Вялікай падзеяй у жыцці партыі і краіны з'яўляецца чэрвеньскі Пленум Цэнтральнага Камітэта КПСС, які абмеркаваў наступныя задачы ідэалагічнай работы партыі. На Пленуме з прамовай выступіў Першы сакратар ЦК нашай партыі тав. М. С. Хрушчоў.

Галоўны вынік дзейнасці партыі, — гаворыцца ў пастанове Пленума, — заключаецца ў тым, што за гады Савецкай улады сацыялізм у нашай краіне перамог поўнасцю і канчаткова, выходзіць чалавек камуністычных ідэалаў і высокіх маральных прынцыпаў, святапогляд мільёнаў людзей упершыню ў гісторыі фарміруецца на навуковай аснове марксізма-ленінізма, савецкі народ мае цяпер канкрэтны навукова абгрунтаваны план пабудовы камунізма.

Чаму партыя зараз звяртае асаблівую ўвагу на ўзмацненне ідэалагічнай работы, на выхаванне савецкіх людзей?

За апошнія 10 год наша краіна зрабіла велізарны крок уперад у развіцці прамысловасці, сельскай гаспадаркі, навукі і тэхнікі. У нас пабудавана 8 400 буйных прамысловых прадпрыемстваў. Амаль у тры разы павялічыўся выпуск прамысловай прадукцыі, а сельскагаспадарчай — на 67 працэнтаў. За апошнія дзесяцігоддзе 9 з лішнім мільёнаў дзяцей атрымалі новыя школы, амаль 3 мільёны — дзіцячыя сады і яслі, пабудаваны тысячы клубаў, бібліятэк. Рашаючыя перамогі ў развіцці навукі атрыманы імёна ў гэтых гады.

Хіба не сведчыць аб гэтым палёт чырваназорных караблёў «Усход-5» і «Усход-6»? Упершыню ў гісторыі ў космас паднялася жанчына-касманаўт Валянціна Церашкова. Уладальнікам новых міжзорных рэкордаў стаў і савецкі касманаўт-5 Валерый Быкоўскі. Гонар і слава ім!

Так, нашы поспехі сапраўды грандыёзныя, і гэта не дае спакою імперыялістам. Яны разумеюць цяпер, што не могуць знішчыць сацыялізм ваенным шляхам. Разумеюць, што не змогуць устаць яны перад сацыялістычным лагерам і ў эканамічным спаборніцтве дзюх сістэм. Вось чаму кіруючыя колы імперыялістычных краін шукаюць усё новыя і новыя сродкі барацьбы супраць нашай краіны. Зараз яны робяць галоўную стаўку на ідэалагічныя дыверсіі ў адносінах Савецкага Саюза і ўсяго сацыялістычнага лагера.

Пад сцягам антыкамунізма імперыялісты спрабуюць расхістаць святапогляд будаўнікоў сацыялізма і камунізма, разлажыць ідэйна няўстойлівых людзей.

Вось чаму наша партыя лічыць першаступенным абавязкам весці непрымірную барацьбу з чалавечанавіснай імперыялістычнай ідэалогіяй, абараняць савецкіх людзей ад яе тляворнага ўплыву, яшчэ актыўней далучаць масы да вялікіх ідэй камунізма, клапаціцца аб выхаванні новага чалавека — грамадзяніна камуністычнага грамадства.

Праца — крыніца ўсіх доброт, аснова жыцця і развіцця чалавечтва. Вялікі гуманіст Максім Горкі сказаў аднойчы, што ніякая сіла не робіць чалавека вялікім і мудрым, як гэта робіць сіла працы — калектыўнай, дружнай, свабоднай працы.

Калі кожны рабочы і работніца, калгаснік і калгасніца будуць працаваць добрасумленна, па-гаспадарску адносіцца да даручанай справы, вышэй будуць вынікі агульнай працы,

прыгажэйшым стане наша жыццё.

У нас ёсць шмат добрых форм новых адносін да працы — гэта брыгады камуністычнай працы, якія выходзіць у рабочага лепшыя маральныя якасці — калектывізм, таварыскую ўзаемадапамогу, непрымірнасць да недахопаў. У такім асяроддзі выходзілася і расла Раіса Лазовік — ударнік камуністычнай працы, дэпутат Вярхоўнага Савета СССР закройшчыца гродзенскай абутковай фабрыкі «Нёман». Рабочая сям'я выходзіла і закройшчыцу Ніну Лобан. Яна, як і Раіса Лазовік, дабілася высокіх паказчыкаў у рабоце. Яны адчуваюць сябе сапраўднымі гаспадарамі прадпрыемства, стаяць за гонар фабрычнай маркі, працуюць без браку, эканомна расходуюць сыравіну. За пяць месяцаў кожная з іх эканоміла па 5—6 тысяч квадратных дэцыметраў мякага скуртавару. А ўвесь цэх — 477,7 тысячы квадратных дэцыметраў!

У справе выхавання камуністычных адносін да працы многае могуць зрабіць жансаветы — арганізатары жанчын на прадпрыемствах, у калгасах. Яны, вядома, бачаць у сваіх калектывах сапраўдных герояў працы, людзей, якія душой хварэюць за агульную справу і сумленна, самааддана працуюць. Няхай рабочы калектывы акружыць іх пашанай і павагай. Няхай іх вопыт работы стане здабыткам усяго калектыву, каб кожны рабочы, калгаснік следаваў прыкладу перадавікоў.

Ну, а калі на заводзе або фабрыцы, у калгасе або саўгасе, у цэху або брыгадзе прыжыліся лодары, п'яніцы, рвачы, якія жывуць па няпісанаму закону «менш зрабіць, больш сарваць», — тады трэба абрушыць на іх увесь гнеў грамадскасці.

Барацьба за камуністычную працу непарыўна звязана з барацьбой за новы камуністычны быт, з барацьбой супраць перажыткаў мінулага, у прыватнасці — рэлігійных забабонаў. Пленум заклікаў партыйныя і грамадскія арганізацыі ўзмацніць увагу да пытанняў быту працоўных, па-сапраўднаму клапаціцца аб іх дабрабыце, дбаць пра тое, каб яны культурна праводзілі свой вольны час, каб наш савецкі чалавек не шукаў «уцехі» ў папоў і баптыстаў.

Асабліва Пленум ЦК нашай партыі падкрэсліў неабходнасць рашучага паляпшэння ідэалагічнай работы на сяле. Трэба больш строга падыходзіць да падбору кіраўнікоў сельскіх клубаў, палацаў культуры. Яны першыя праваднікі культуры. І вельмі важна, каб гэтыя людзі любілі сваю справу, каб гарачым словам агітатара маглі запаліць сэрцы слухачоў, каб яны былі сапраўднымі энтузіястамі культурнага фронту.

Ёсць у вёсцы Лаўрышава Навагрудскага раёна аддзяленне сувязі. Тут працуе Ніна Філіпаўна Каўзэльва. Як быццам якія яна мае адносіны да клуба? Яе справа загадваць поштай. Але яна не глядзіць так вузка на сваю работу. Ёй літаральна да ўсяго справа! Чалавек з вялікім сэрцам, яна любіць вёску, у якой жыве, добра ведае людзей, што жывуць і працуюць побач. Ніна Філіпаўна — ініцыятар многіх цікавых вечароў у клубе, канферэнцый чытачоў, хоць і не загадвае клубам.

Чэрвеньскі Пленум ЦК КПСС распрацаваў канкрэтную праграму ідэалагічнай работы, ўзмацнення выхавання будаўнікоў камунізма.

Трэба, каб у кожным калгасе, на кожным прадпрыемстве, у кожным сяле і гарадскім пасёлку біла крыніцай ідэйна-выхаваўчай і культурна-масавая работа, яшчэ вышэй узнялася творчая актыўнасць народа ў ім аажыццяўлення задач будаўніцтва камунізма ў нашай краіне.

КАНГРЭС НАДЗЕІ, ДРУЖБЫ І АДЗІНСТВА

Так назвалі дэлегаткі гэты Сусветны кангрэс жанчын. Шэсць дзён у сталіцы нашай Радзімы Маскве пасланцы розных краін свету вялі вялікую, хвалячую размову пра лёс міру на зямлі, аб умацаванні дружбы паміж народамі розных краін, аб барацьбе за нацыянальную незалежнасць, за правы жанчын, за шчасце дзяцей усіх народаў.

Пад купалам велічнага Крамлёўскага Палаца з'ездаў з 24 па 29 чэрвеня гучалі палымяныя прамовы дэлегатак з усіх куткоў нашай планеты.

З высокай трыбуны Сусветнага кангрэсу прагучала рашучае «не!» вайне. Дэлегаткі больш 110 краін свету яшчэ раз выказалі сваю непакісную волю змагацца за мір, за шчасце ўсіх дзяцей зямнога шара.

Кангрэс выбраў савет Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын. Старшынёй федэрацыі зноў выбрана Эжэні Катон.

У канцы сваёй работы ўдзельніцы Сусветнага кангрэсу прынялі Зварот да жанчын, маці ўсіх краін, усіх кантынентаў, які заканчваецца словамі: «Калі мы захочам, жыццё пераможа!» Гэтыя словы надзеі былі сустрэты бурнай авацыяй і гучнымі воклічамі: «Мір!», «Мір!», «Дружба!», «Дружба!». Пры закрыцці кангрэсу дэлегаткі моцна паціскалі адна адной рукі, цалаваліся, віншавалі з паспяховым заканчэннем кангрэсу, які абвясціў свету, што жанчыны не пашкадуюць сіл у барацьбе за шчасце народаў, за шчасце дзяцей.

Дэлегаткі кангрэсу Н. В. Папова — старшыня Камітэта савецкіх жанчын і А. І. Шчацініна — дацэнт вышэйшага інжынерна-марскога вучылішча з г. Уладзівастока.

Дэлегаткі кангрэсу вітаюць Валянціну Церашкову. Другая злева — старшыня Сусветнай федэрацыі жанчын Эжэні Катон.

Праз часопіс «Работніца і сялянка» шлю сардэчнае прывітанне яе чытачам і ўсім жанчынам Беларусі.

Жадаю ім шчасця ў асабістым жыцці і поспехаў у працы.
Герой Савецкага Саюза лётчык-касманаўт

В. Шчапіца

На кангрэсе выступіла з прамовай першая ў свеце жанчына-касманаўт, Герой Савецкага Саюза Валянціна Церашкова. Гэта былі незабыўныя мінуцы для ўсіх удзельніц кангрэсу.

— Савецкі народ аказаў мне, простае савецкае жанчыне, найвышэйшае давер'е, даручыўшы палёт у космас, — сказала Валянціна Церашкова. — Я шчаслівая, што здолела апраўдаць давер'е майго народа і змагла далажыць Мікіту Сяргевічу Хрушчову, што праграма касмічнага палёту карабля «Усход-6» выканана поўнасцю.

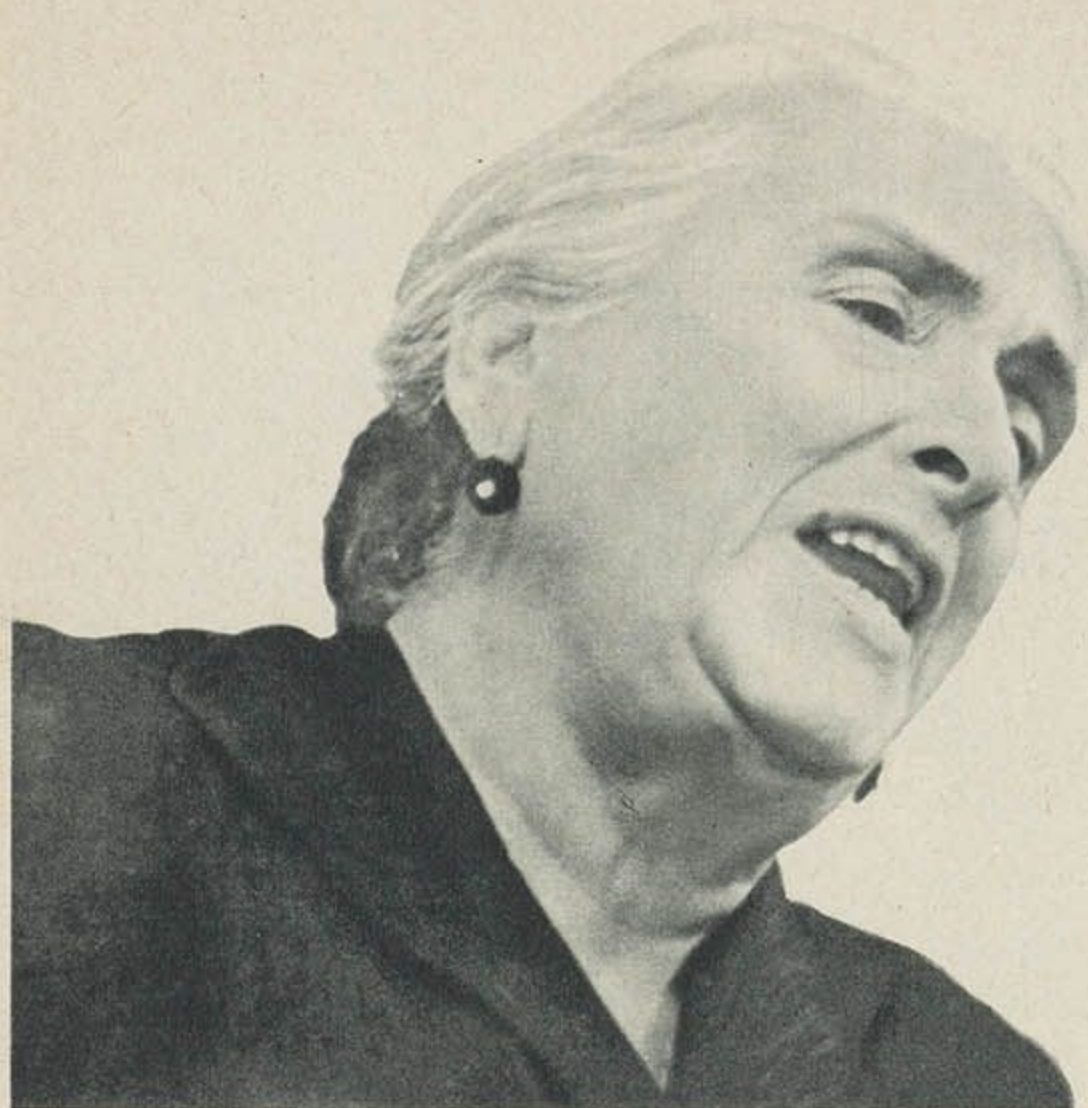
Валянціна Церашкова звяртаецца да жанчын Еўропы, Азіі, Афрыкі, Амерыкі і гаворыць, якія выдатныя гэтыя кантыненты, якія велічныя яны, калі глядзіш на іх з космаса.

— Пралятаючы над вашымі роднымі краінамі, — заяўляе касманаўт, — я захаплялася прыгажосцю кожнай з іх і ўсведамляла, што ў кожнай краіне б'юцца тысячы, мільёны сэрцаў, якія прагнуць міру і прагрэсу. Як радасна выступаць з гэтай высокай трыбуны і бачыць усіх вас разам, якія абмяркоўваюць важнейшае пытанне, як збавіць

нашу планету ад пагрозы тэрмаядзернай вайны, як зрабіць так, каб усе народы былі свабоднымі, незалежнымі і шчаслівымі.

Думаючы аб космасе, аб справах зямных, я асабліва востра зразумела, працягвала Валянціна Церашкова, як цудоўна і пачэсна быць дачкой савецкага народа, грамадзянкай Савецкай дзяржавы, створанай геніем Уладзіміра Ільіча Леніна, гераічнымі намаганнямі нашага народа. З першых дзён свайго існавання Савецкая краіна рашуча і паслядоўна праводзіць міралюбівую палітыку, змагаецца за мірнае суіснаванне, за мір без войнаў і зброі. Савецкія жанчыны ўсе да адзінай хочуць міру, хочуць шчасця сваім дзецям, хочуць яснага неба над зямлёй. Я веру, я не магу не верыць, што сілы міру перамогуць! — усклікае першая ў свеце жанчына-касманаўт.

Гераіня космаса ад усёй душы пажадала кангрэсу паспяховай работы — у добрым адзінстве сэрцаў і рук, у імя міру, шчасця і росквіту ўсіх народаў.

З палымянай прамовай на кангрэсе выступіла Даларэс Ібаруры.

**МІР!
ДРУЖБА!
АДЗІНСТВА!**

ЗВАРОТ СУСВЕТНАГА КАНГРЭСУ ЖАНЧЫН

*Жанчыны, маці ўсіх краін,
ўсіх кантынентаў, дарагія сёстры,
дарагія сяброўкі!*

Мы, удзельніцы Сусветнага кангрэсу жанчын, звяртаемся да ўсіх вас.

Мы, прадстаўніцы соцень мільёнаў жанчын 110 краін, прыбылі ў Маскву з усіх канцоў зямнога шара: з Еўропы, Азіі, Афрыкі, Аўстраліі, з усіх краін амерыканскага кантынента, каб падзяліцца нашым вопытам, нашымі апаскамі і нашымі надзеямі і разам высветліць, што трэба зрабіць для таго, каб пакласці канец нашай трывозе і ажыццявіць нашы надзеі.

Нас аб'ядноўвае агульнае імкненне да трывалага міру для ўсіх народаў зямнога шара, хоць нашы краіны знаходзяцца на розным узроўні развіцця, хоць мы розныя па сацыяльнаму паходжанню, палітычных поглядах і рэлігійных перакананнях...

Мы аднадушныя ў сваім імкненні заваяваць для работніц, сялян, хатніх гаспадынь, прадстаўніц інтэлігенцыі дастойнае і справядлівае месца ў грамадстве і ў сям'і, роўнасць правоў і абавязкаў, якая дасць нам магчымасць поўнасьцю развіць нашы здольнасці, удзельнічаць ва ўсіх галінах у прагрэсе чалавецтва. Мільёны жанчын ужо заваявалі эканамічныя, сацыяльныя і палітычныя правы і змагаюцца за іх умацаванне і расшырэнне. Мільёны жанчын прымаюць удзел у пабудове новага грамадства на аснове поўнай роўнасці з мужчынамі.

Подзвіг Валянціны Церашковай і Валерыя Быкоўскага бліскуча даказвае, што нашы мары могуць стаць рэальнасцю.

Мы аднадушныя ў цвёрдай рашучасці заваяваць шчасце для нашых дзяцей, даць усім дзецям зямнога шара здаровае, шчаслівае, плённае жыццё.

Жанчына — маці ўсіх дзяцей свету. Мы не можам мірыцца з тым, што ў век навуковага і сацыяльнага прагрэсу, у якім мы жывём, мільёны дзяцей пазбаўлены радасці, галадаюць, застаюцца непісьменнымі, падвяргаюцца эксплуатацыі, абяздоленыя, асуджаны на заўчасную смерць.

Мы не можам мірыцца з прапагандай варожасці і нянавісці паміж расамі і народамі, з тым, што сілы рэакцыі і вайны маюць магчымасць атручваць розумы і разбэшчваць душы моладзі.

Жанчыны ўсіх краін і ўсіх кантынентаў!

Мы заклікаем вас нястомна змагацца, не баючыся цяжкасцей і ахвяр, дзеля заваявання і ў абарону правоў жанчын ва ўсіх галінах — права на працу, ахову здароўя, адпачынак, культуру, эканамічных, грамадзянскіх і палітычных правоў, каб стварыць у нашых краінах і на ўсёй зямлі неабходныя ўмовы шчаслівага жыцця для кожнай сям'і, якія даюць магчымасць выхоўваць пакаленні дзяцей, натхнёных вялікім

Дэлегаткі Судана на Сусветным кангрэсе жанчын.

ідэалам міру і дружбы паміж народамі, сацыяльнага прагрэсу, гуманізму.

Для ажыццяўлення гэтага законнага імкнення да шчасця неабходны мір і дружба паміж народамі.

Дарагія сёстры, дарагія сяброўкі ўсёй зямлі!

Мы ўстрыжаны растучай небяспёкай, якую стварае гонка ўзбраенняў, што можа прывесці да тэрмаядзернай катастрофы, тоячай сур'ёзнайшыя вынікі для ўсяго чалавецтва.

Каласальныя рэсурсы кідаюцца ў бездань, паглынаюцца вытворчасцю сродкаў разбурэння і знішчэння.

Усведамляючы сваю адказнасць за будучыню нашых дзяцей і за лёс міру, мы поўныя цвёрдай рашучасці ўносіць усё большы ўклад у барацьбу за ліквідацыю пагрозы вайны.

Мы хочам прымаць удзел у будаўніцтве трывалага міру. Мы хочам пабудаваць трывалы мір. Мы не хочам вайны, і мы перакананы, што канфлікты паміж дзяржавамі могуць быць вырашаны шляхам мірных перагавораў.

Мы хочам працаваць для таго, каб устанавіць ва ўсім свеце мірнае суіснаванне паміж дзяржавамі з розным сацыяльным ладам на аснове ўзаемнай павягі, тэрытарыяльнай цэласнасці і суверэнітэту, ненападу, неўмяшання, раўнапраўя і ўзаемных выгад. Мы хочам дабіцца ўсеагульнага, поўнага і строга кант-

Плакаты мастака Армена Вартачяна — «Не!»

Група дэлегатак кангрэсу. Злева направа: Ольга Алёксандраўна Хвалебнава, намеснік старшыні таварыства «Знание», Дар'я Васільеўна Васільева, бетоншчыца Краснаярскай ГЭС, Надзея Рыгораўна Заглада, Ніна Савельеўна Гусева, настаўніца з Арлоўскай вобласці, Ніна Пятроўна Хрушчова.

Фота Д. Чарнова.

ралюмага раззбраення, у першую чаргу тэрмаядзернага раззбраення.

Мы заклікаем вас:

змагацца разам з намі без адпачынку і перадышкі, каб дабіцца спынення ядзерных выпрабаванняў, стварэння бязатамных зон, ліквідацыі ваенных баз і адклікання войск з замежных тэрыторый;

падтрымліваць выступленні дзячоў, арганізацый, урадаў, усіх тых, хто дзейнічае ў гэтым напрамку;

павялічваць колькасць выступленняў жанчын за мір, мірнае суіснаванне, раззбраенне.

Раззбраенне будзе адной з найвялікшых перамог міралюбівых людзей. Яно будзе садзейнічаць устанавленню ўсеагульнага міру, створыць умовы для сапраўднай роўнасці паміж народамі, выслабаныя велізарныя матэрыяльныя і людскія рэсурсы для мірнай працы, паставіць навуку на службу чалавецтву.

Раззбраенне не вырашыць усіх нявырашаных сацыяльных і іншых праблем, але яно створыць умовы, якія будуць адпавядаць інтарэсам народаў.

Справа раззбраення і міру неаддзельная ад справы народаў, якія змагаюцца за сваю нацыянальную незалежнасць.

Недапушчальна і ганебна для чалавецтва, што мільёны мужчын, жанчын, дзяцей знаходзяцца яшчэ ў каланіяльным рабстве, што многія краіны Афрыкі, Азіі, Лацінскай Амерыкі знаходзяцца яшчэ ў эканамічнай залежнасці ад імперыялістычных дзяржаў, што праз 18 гадоў пасля разгрому Гітлера яшчэ існуюць фашысцкія дыктатуры.

Усе народы павінны мець магчымасць жыць свабоднымі і незалежнымі, выбіраць для сябе спосаб жыцця і грамадскі лад.

Мы салідарны з жанчынамі, з народамі, якія змагаюцца супраць усіх відаў імперыялістычнага прыгнёту, усіх форм каланіялізму і астаткаў феадалізму, за сваё вызваленне і нацыянальную незалежнасць.

Мы салідарны з жанчынамі, якія змагаюцца і пакутуюць у жахлівых умовах фашызму. І мы змагаемся за тое, каб ні адна жанчына не знаходзілася ў турме за тое, што яна абараняла сваіх дзяцей, свабоду, мір.

Жанчыны, мы, хто дае жыццё, павінны яго абараняць.

На нас кладзецца вялікая адказнасць у справе абароны нашых правоў, шчасця нашых дзяцей, абароны міру і права народаў на незалежнасць, але мы поўныя вялікай веры ў свае сілы.

Мы прадстаўляем большую палавіну чалавецтва. Наша магутнасць у нашым яднанні, якое дало магчымасць пазбегнуць да гэтага часу жахаў трэцяй сусветнай вайны.

Тое, што нас аб'ядноўвае, прадстаўляе вялікую сілу:

гэта любоў да нашых дзяцей, дружба і салідарнасць паміж жанчынамі і народамі ўсяго свету, гэта наша імкненне да міру, справядлівасці, прагрэсу і шчасця ўсяго чалавецтва.

Мы аб'ядналіся, каб сабраць і прывесці ў дзеянне ўсе сілы супраць небяспекі вайны, каб забяспечыць трывалы мір на ўсім зямным шары.

Калі мы захочам, жыццё пераможа!

Масква, 24—29 чэрвеня 1963 г.

Турызм! Клічуць удаль няходжаныя сценкі, далёкія паходы. Вось сабраліся ў паход школьнікі 2-й сярэдняй школы г. Дзяржынска. Шчаслівай вам дарогі!

Фота П. Німіціма

ДЗЕНЬ ДОБРЫ, ЛЕТА!

Яно прыйшло ў праменнях яркага сонца, зеляніне лясоў, палёў. Яго радасна вітае наша дзетвара. Дзесяткі тысяч школьнікаў адпачываюць зараз у піянерскіх лагерах, тысячы дашкольнікаў выехалі на дачы са сваімі дзіцячымі садамі. Больш трох тысяч старшакласнікаў правядуць свой адпачынак у цікавых турыстычных паходах з незабыўнымі гутаркамі ля начных кастроў, з абедамі, якія пахнуць дымком...

Колькі захапляючага, незвычайнага дорыць кожны год піянерскае лета дзецям! Дзеці — кветкі нашага жыцця, наша будучыня. Вось чаму Саветская Радзіма не шкадуе сродкаў для адукацыі, адпачынку дзяцей. Толькі ў Беларусі на летнюю аздараўленчую кампанію асігнавана больш трох мільёнаў рублёў.

Звыш 150 тысяч дзяцей адпачнуць летам у піянерскіх загарадных і гарадскіх лагерах, на дачах, у паходах, спартыўных клубах і г. д. Дзеці паздаравеюць, загараць, добра адпачнуць, наб'юць новыя сілы на восенню ўзяцца за вучобу. Шчаслівага адпачынку, дзетвара!

Прыемна акунуцца!

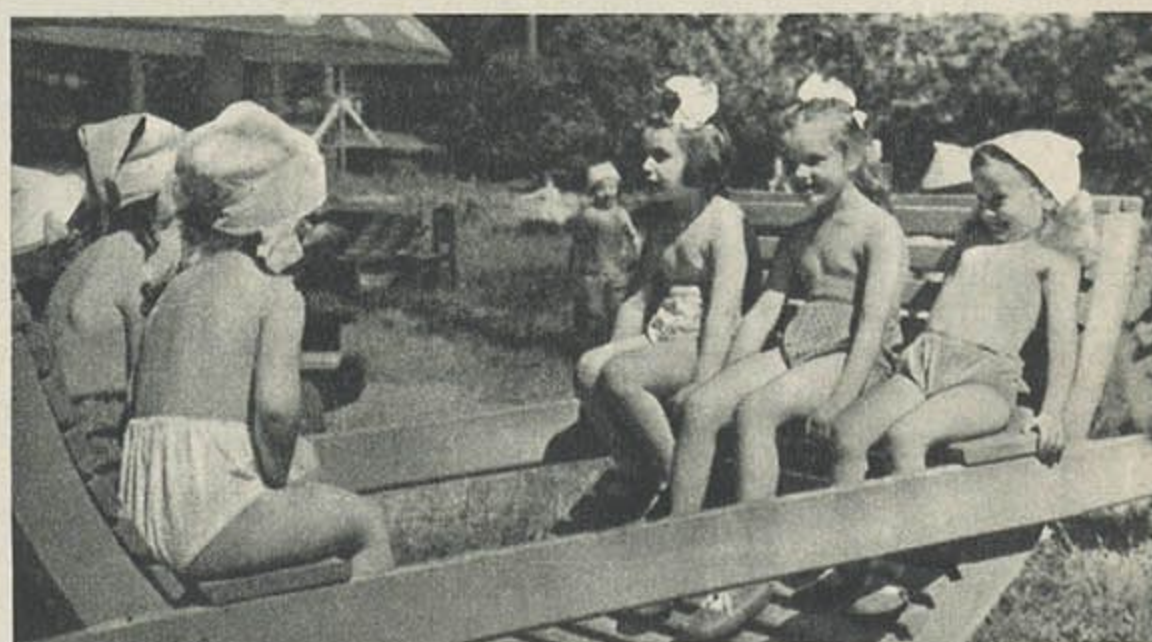
Шмат радасці ў выхаванцаў 46-га мінскага дзіцячага сада: яны выехалі на дачу.

У абласным піянерскім лагера «Нёман» падлізу Гродна.

Фота К. Якубовіча.

За некалькі мінут самалёт даставіць вас на Мінскае мора.

ДАЧКА ПАРТЫІ

Жэня Бухавец у Мінск прыехала з Мікалаеўшчыны, радзімы Якуба Коласа. Тыдні праз два яна пісала ліст у вёску да маці, расказвала аб сваіх першых працоўных кроках. «Мама, ты здзіўшся, што я працую ў пральні, бо іншы раз я ленавалася сабе сукенку памыць. Дык не здзіўляйся, бо тут усё інакш робіцца, я за адну гадзіну сто такіх сукенак памыю і высушу. Не, не, усё гэта робяць машыны, ну і я каля іх... Мамачка, а якая ў нас загадчыца! Мне ўсё здаецца, што гэта ты, такая ласкавая, добрая...»

Ласкавая, добрая. Больш пакуль нічога не ведае Жэня пра загадчыцу пральні гарадской дэзстанцыі Марыю Фамінічна Даўгаланцеву. Не, ведае яшчэ: Марыя Фамінічна — камуніст.

...Дняпро! Бяжыць і бяжыць ён праз лясы, палі і балоты, дзе-нідзе пранясе караван плытоў, напоіць духмяны луг, рыбакоў пачастуе рыбай. Хоць малы, але меў здабытак ад яго і Фама Даўгаланцеў. Толькі сцягне рэчка вадзю ў берагі, а мужык пайшоў ужо ў лазняк, здзірае кару, вяжа ў пучкі і нясе дадому. Сям'я ў Даўгаланцева была вялікая, але ў печы заўсёды знаходзілася месца для сушкі лазы. Так за сезон Фама нарыхтуе воз кары і вязе ў Рэчыцу гарбарам прадаваць. Чакаюць дзеці бацьку з гасцінцамі, а большая дачка Марыя крамную сукенку хоча. Нарэшце зойдзе ў хату пануры бацька, кіне ў кут пустую торбу, дзеці зразумеюць, маўчаць. Паўгода, як адбылася Кастрычніцкая рэвалюцыя, лезуць акупанты, жыццё кепскае...

У 1918 годзе сышла паводка, а лазняк на ўзбярэжжы Дняпра не бялее: няма каму кару здзіраць — Даўгаланцеў хворы. «Засталіся без маці, а бацька памрэ, што буду рабіць з меншымі братамі і сёстрамі», — думае Марыя, употай выціраючы слёзы, і ідзе да багача Грабенчука ў заробкі.

За сцяной глуха шумеў стары бор, а ў хаце ўсхліпвалі сям'ера дзяцей. Нібы птушаняты, туляцца яны да старэйшай, а ў той самой крылаў няма. Васемнаццацігадовая Марыя не бачыла выйсця са свайго сірокага жыцця. Значэння рэвалюцыі яна не разумела. Аб правах абяздоленых людзей у вёсцы гаварылі шэптам, бо па вуліцах на конях, запрэжаных цугам, яшчэ праносіліся багацелі Грабянчук, Арцямёнак, Дабравольскі: былі яны яшчэ ў сіле.

Але хутка і над вёскай Стасеўкай пачалі расейвацца хмары, і першы прамень сонца глянуў у сірокую хату. Двух меншых хлапчукоў узялі ў Рэчыцкі дзіцячы дом. Большыя дзеці атрымалі надзел зямлі. Марыя навучылася касіць, араць. Палюбілі яе аднавяскоўцы і ў 1920 годзе выбралі членам Падлескага сельскага Савета. Так у сялянскай дзяўчыны пачалі адкрывацца вочы на новае жыццё, расці крылы.

А неўзабаве Марыю накіравалі ў толькі што арганізаваны саўгас «Барысаўшчына» Хойніцкага раёна загад-

чыцай жывёлагадоўчай фермы. Саўгас размяшчаўся ў былым панскім маёнтку: дабротныя будынкі, хлявы. Кіравалі ж саўгасам людзі працы. Навокал было яшчэ многа ворагаў. Усімі сіламі імкнуліся яны падарваць новую гаспадарку, шкодзіць ёй. Там, глядзі, гумно падпалілі, там — кароў у багне ўтапілі. Патрэбна была пільнасць.

— Якая з мяне загадчыца была? Ноччу пільнавала ферму, а раніцай брала даёнку і першай ішла кароў даіць, — успамінае Даўгаланцева.

Рос і ўмацоўваўся саўгас, а разам з ім і свядомасць дзяўчыны. У 1924 годзе па ленинскаму прызыву ўступіла ў партыю. Надышоў 1927 год. Марыю Даўгаланцеву выбралі членам Цэнтральнага Выканаўчага Камітэта

М. Ф. Даўгаланцева.

БССР, яна прымае ўдзел у рабоце VIII Усебеларускага з'езда Саветаў. Працаўнікі саўгаса ганарыліся Марыяй, паважалі яе, слухалі. Адночы Марыю выклікаў да сябе дырэктар саўгаса і кажа:

— Шкада мне цябе, але што зробіш, — забіраюць. Там у наркамземе будзеш працаваць.

Ехала Марыя ў Мінск з вялікай трывогай. Як гэта яна будзе жыць у горадзе? Ды не толькі гэта хвалявала дзяўчыну: галоўнае, граматы мала і вопыту работы ва ўстановах не было ніякага. Але ўсе сумненні яе былі дарэмыня. У наркамземе Марыю Фамінічна сустрэлі ветліва. Хутка далі кватэру. Праўда, работа ў камісіі вышэйшага кантролю зямельнага аддзела была адказная — разбіраць розныя заявы. Але Марыя добра ведала жыццё вясковых людзей. І за кожным пісьмом яна бачыла чалавека, амаль

беспамылкова ўяўляла сабе яго аўтара, нібы размаўляла з ім. І ўжо інтуіцыяй, праўдай жыцця кіравалася ў адказах. Неяк трапіла ёй у рукі і пісьмо Грабенчука. Той прасіў, каб яго гаспадарку не чапалі, а павялічылі лепш падатак. «Бач, мудрэц, а хто ў яго працаваць будзе? — разважала Марыя. — Такіх жа сірот ужо няма, што за кошык гнілабокіх яблыкаў дзень гнуць спіны будучы, як і калісь». І Марыя Фамінічна напісала належны адказ.

Надышлі гады калектывізацыі. Камуністы Даўгаланцевай работы было многа. Марыя Фамінічна зноў была выбрана членам ЦВК БССР. Але яна паспявала і дзяцей дагледзець, і вушчыца, і пагаварыць з хадакамі, і пісьмы разгледзець. Час ляцеў... Раслі дзве дачкі, муж працаваў у політэхнічным інстытуце. Сям'я была дружная, прыгожая. Марыя Фамінічна здавалася — шчасцю не будзе канца.

Але гримнуў 1941 год... Вайна. Муж забег, развітаўся і — на фронт. Марыя Фамінічна пайшла шукаць меншую дачку ў піянерскім лагеры. У горад увайшлі фашысцкія салдаты. Вуліцы сталіцы напоўніліся чужым гоманам, дрыжалі сцены дамоў ад грукату варожых танкаў. Камуністы, якія засталіся ў Мінску, з першых дзён пачалі дзейнічаць. У жніўні ў горадзе з'явіліся савецкія лістоўкі.

На ціхай Падлеснай вуліцы жыла ў той час Даўгаланцева. Па заданню падпольнай арганізацыі Марыя Фамінічна ўладкавалася працаваць загадчыцай дэзстанцыі. Высокая, хударлявая жанчына, якую гітлераўцы называлі «грос Марыя», хутка ўвайшла ў іх давер'е. Наведвалі дэзстанцыю ворагі рэдка — баяліся заходзіць туды, дзе робіцца дэзінфекцыя, мыюць брудную бялізну. Затое свае людзі ведалі ў двары дэзстанцыі акеца ў паўразбураным баракі і часта ў начной цішыні з'яўляліся каля яго. Там яны атрымлівалі медыкаменты, адзенне, перадавалі ўзрыўчатку, лістоўкі. Удзень Марыя Фамінічна апранала белы халат і пад выглядам урача хадзіла па явачных кватэрах. Часта наведвала яна лагер ваеннапалонных, адкуль выводзіла савецкіх салдат і афіцэраў, пераапранала іх і накіроўвала да партызанаў у Слуцкую зону.

У Мінску ўсё часцей узрываліся міны ў казармах, на чыгунцы, у штабах і ўстановах гітлераўцаў... Гэта смела дзейнічалі падпольшчыкі.

Неўзабаве ў партыйную арганізацыю пранік гнісны здраднік-правакатар. Па яго даносу пачаліся масавыя арышты, сачэнні.

Раніца была змрочная, імжэў дождж, дзёмуў паўночны вецер. Даўгаланцева пад старэнькую жакетку апранула некалькі перафарбаваных нямецкіх джэмпераў і пайшла на базар — для выкупу трапіўшых у бяду таварышаў патрэбны былі грошы. Толькі зайшла яна на базар, як да яе адразу ж падыйшоў чалавек. Ён лісліва глянуў у твар жанчыне і запытаў:

ПАМ'ЯЦІ М. Ф. МУРАТАВАЙ

(1900—1963)

Пісаць пра Марыю Фёдараву — Марусю, як мы яе ўсе называлі, — пісаць пра яе як пра чалавека, камуністку, таварыша, сябра, якога сярод нас ужо няма, — вельмі цяжка. Яна была ўвасабленнем жыцця бальшавіка — жыцця бурнага, актыўнага, заўсёды поўнага цікавых планаў. І ні на мінуту, нават будучы хворай, яна не магла быць у баку ад грамадскіх інтарэсаў.

Дачка чыгуначнага рабочага, былая работніца тытунёвай фабрыкі ў г. Роўна, прыехаўшы ў г. Невель (былой Віцебскай губ.), 18-гадовай дзяўчынай пачала сваю грамадска-палітычную дзейнасць Маруся Муратава.

У 1919 годзе яна была прынята ў члены КПСС. Маладая, мілая ў чырвонай палымнеючай касцы!

Усім, хто сустракаўся з ёй на рабоце, было ясна, што гэта чалавек з багатай ініцыятывай, кіпучай энергіяй, адданы ўсёй істотай партыі, гатовы безадмоўна выканаць самыя цяжкія і рызыкоўныя заданні.

Будучы членам Невельскага ўкома партыі, яна ўдзельнічала ў падаўленні кулацка-белавардзейска-эсэраўскага паўстання. У барацьбе з бандыцкімі шайкамі Муратава праявіла сябе як адважная разведчыца і мужны баяц. У складаных умовах класовай барацьбы ў першыя гады грамадзянскай вайны фарміраваўся і загартоўваўся характар Марусі — адданага бальшавіка.

Муратава была першай загадчыцай жанаддзела ў Невелі, а затым загадвала жанаддзелам ЦК КП(б) Беларусі. Работніцы і сялянкі Беларусі любілі і паважалі Марусю Муратаву. (Яна была членам бюро ЦК партыі Беларусі, членам ЦВК Беларусі.) Усе важнейшыя вехі

работы сярод жанчын у Беларусі звязаны з яе імем: 1-ы з'езд работніц і сялянак Беларусі, 1-ы з'езд сялянак — грамадскіх работніц, работа па ахове мацярынства і дзяцінства, арганізацыя выпуску першага нумара часопіса «Работніца і сялянка», часопіса, які ў 1964 годзе будзе святкаваць 40-годдзе свайго існавання. А якіх сіл каштавала работа па ліквідацыі непісьменнасці сярод жанчын, арганізацыя жаночых дэлегацкіх сходаў. Усё гэта і вельмі многае іншае, што рабіла партыя для палітычнага выхавання жанчын, прыцягнення іх да грамадскай дзейнасці, да дзяржаўнага будаўніцтва, усё гэта патрабавала вялікай аддачы сіл, глыбокай партыйнасці. Усю сваю работу Муратава праводзіла, абпіраючыся на дружны калектыў і з яго дапамогай.

І калі перад партыяй з усёй вастрынёй паўстала пытанне аб ліквідацыі такіх нецярыпных перажыткаў феадалізму, як пустэльніцтва, калым, мнагажонства, выдача замуж малалетніх, перажыткаў, якія аказаліся жыццёвымі ў рэспубліках Сярэдняй Азіі, ЦК партыі накіраваў туды Муратаву, свайго вернага байца.

А затым новы, вельмі складаны ўчастак работы, яна — памочнік начальніка палітупраўлення МТС Наркамзема СССР па рабоце сярод калгасніц і адначасова адказны рэдактар часопіса «Крестыянка».

Муратава была дэлегаткай многіх рэспубліканскіх і ўсесаюзных з'ездаў партыі.

Кіпучая дзейнасць Марыі Фёдаравы Муратавай у 1937 годзе была трагічна перапынена — яна стала ахвярай самавольства і неабгрунтаваных рэпрэсій. Але жорсткія выпрабаванні не зламалі духу стойкай камуністкі. Вярнуўшыся ў 1955 годзе ў Маскву пасля поўнай рэабілітацыі, Марыя Фёдаравна, нягледзячы на надломленае здароўе, з усёй уласцівай ёй энергіяй зноў актыўна ўключылася ў партыйнае жыццё.

Муратава за сваю шматгадовую работу сярод жанчын неаднаразова ўзнагароджвалася.

Да апошняга дня жыцця, прыкаваная да пасцелі цяжкай хваробай, яна глыбока цікавілася ўсім, чым жылі наша Савецкая Радзіма, наша партыя.

Вялікай справе — справе Леніна — яна аддала сваё цудоўнае жыццё.

Чыстае і светлае маральнае аблічча Марыі Фёдаравы Муратавай, якая заўсёды лічыла, што няма большага шчасця ў жыцці, чым барацьба за пабудову камунізма, будзе вечно жыць у нашых сэрцах.

Група старых камуністаў

— Чым гандлюем?
— А што вы не бачыце?
— Колькі каштуе?

Жанчына адказала. Чалавек, не таргуючыся, працягнуў ёй грошы, узяў джэмпер і, адыходзячы, сказаў:
— Вам пашанцуе, мужчына першы купіў.

У Марыі Фамінічнай мільганула думка: «Адкуль ён ведае, што я яшчэ буду прадаваць?» Крыху падумаўшы, яна рашыла перайсці ў другое месца. Там зняла яшчэ адзін джэмпер. Раптам бачыць: да яе накіроўваецца той самы пакупнік. Сэрца адчула штосьці нядобрае. Жанчына памкнулася ісці, але было позна. «Пакупнік» і яшчэ двое загадалі ёй следаваць за імі...

Праз гадзіны дзве непрытомную Марыю Фамінічную ўкінулі ў турэмную камеру.

У турэмным засценку дзень здаваўся годам. Допыты і катаванні забіралі апошнія сілы. Многія дні выключаліся з жыцця, яны праходзілі ў непрытомнасці. Ішоў дзевяты месяц пакут, надзея на выратаванне знікла. Але аднойчы раніцай адчыніліся дзверы засценка, і перад жанчынай з'явіўся гітлераўскі салдат. Ён загадаў усім ху-

ценька выходзіць. Ужо з турэмнага двара жанчыны пачулі страляніну з усходняга боку горада. Фашысты разгублена мітусіліся, а страляніна ўсё нарастала, і ўжо чуваць было рускае «ўра». У жанчын падкошваліся ногі, сыпаліся слёзы радасці. Арыштаваныя не спадзяваліся на выратаванне жыцця, але былі рады вызваленню горада. Раптам, на здзіўленне ўсім, салдат выкрыкнуў: «Бяжы хто куды».

Марыя Фамінічна мала памятае, як трапіла на Падлесную вуліцу, але адразу ж кінулася да дэзстанцыі.

— Вельмі шкадавала машыны, абсталяванне. Ведала, што ўсё гэта спатрэбіцца нашым, — успамінае Даўгаланцева.

І яно сапраўды так. Адразу пасля вызвалення Мінска ў першай клінічнай бальніцы размясціўся савецкі шпіталь. Марыя Фамінічна стала загадчыцай дэзстанцыі.

Марыя Фамінічна нічога не ведала пра лёс мужа і меншай дачкі. І вось аднойчы заходзіць у хату паштальён і аддае Даўгаланцевай каля дзесятка пісьмаў, а разам з імі і паведамленне аб тым, што яе муж гераічна загінуў

пад Кенігсбергам. Глыбокі боль сціснуў сэрца жанчыны.

З пісьмаў даведлася Марыя Фамінічна, што яе меншая дачка Клава жыве ў Тамбоўскай вобласці і хутка прыедзе ў родную Беларусь.

Хача вайна і закончылася, але жыццё было яшчэ цяжкім. Часта хварэлі людзі. Трэба было весці барацьбу за знічэнне інфекцыйных хвароб, за чысціню быту. І сваёй працай Даўгаланцева старалася як мага больш прынесці карысці.

Цяпер Марыі Фамінічнае Даўгаланцевай 63 гады, больш паловы свайго жыцця яна знаходзіцца ў радах Камуністычнай партыі.

Нягледзячы на свой узрост і на тое, што яна ўжо на пенсіі, — персанальную атрымлівае — жанчына не жадала сядзець дома. Яна і цяпер працуе загадчыцай пральні дэзстанцыі.

— Не была б камуністам, здаецца, не вытрымала б усяго, што давалася перажыць. Але я сябе адчуваю здаровай і рада, што прыношу яшчэ карысць людзям, — гаворыць Марыя Фамінічна.

У. Л. ФЕДАСЕЕНКА

г. Мінск.

У ЯЕ прыгожы авал твару, высокі чысты лоб і смяшлівыя вочы, якія іскрацца цікаўнасцю і добразычліваасцю. Пра сябе расказвае мала. Затое пра сваіх сябровак па рабоце гаворыць з радасцю, з пачуццём любові і захаплення.

Максім Горкі гаварыў: «У кожным чалавеку ёсць званочак, і, калі яго крануць, чалавек зазвініць самым цудоўным, што ў ім ёсць». У свой час гэты званочак кранулі людзі і ў ёй, Фіры Іванаўне Вераб'ёвай, разбудзілі цудоўныя якасці, развілі іх і зрабілі яе сапраўднай працаўніцай, верным таварышам і другам людзей. Фіра Іванаўна працуе майстрам цэха на Баранавіцкай швейнай фабрыцы. Камуністы выбралі яе сакратаром

ПОБАЧ

цэхавай партыйнай арганізацыі. Яна член партбюро фабрыкі і фабкома прафсаюза. Вучыцца на вячэрнім аддзяленні тэхнікума лёгкай прамысловасці. А зусім нядаўна Фіра Іванаўна ўдзельнічала ў рабоце Усесаюзнай нарады перадавікоў руху за камуністычную працу.

Увогуле Фіра Вераб'ёва і па свайму вопыту работы, і па жыццёвых мэтах і перакананнях, і па свайму грамадскаму становішчу — чалавек, які не толькі можа, але і абавязан выхоўваць іншых людзей. І яна гэта робіць — з запалам і перакананасцю, заўсёды, штодзённа, усюды, дзе ёй даводзіцца быць. На яе рахунку шмат добрых спраў.

...Ніна Чарнышова прыйшла на фабрыку гады два з лішнім назад зусім маладзенькай, без ніякай спецыяльнасці.

Дзяўчыну паставілі спачатку на самую простую аперацыю. Ніна напрацавала крыху і закапрызіла.

— У чым справа?

— Заработкі нізкія, — адказала Ніна.

— Але ты ж яшчэ толькі пачала працаваць. Не ўсё адразу, — пачала размову Фіра Іванаўна. Расказала пра тое, як пачынала працоўнае жыццё сама, падбадзёрыла.

Прайшоў час, і Ніну перавялі на больш складаную аперацыю. Яна пачала і зарабляць лепш. Але выхаванне яе працягвалася, бо не ўсё ішло гладка ў маладой работніцы.

Аднойчы, стараючыся даць норму, яна неахайна выканала работу. Маўляў — сыдзе. Фіра Іванаўна заўважыла. Узняла бракаваную рэч, падышла да Ніны:

— Як жа гэта так, Ніна? Хіба ты не разумееш, што падводзіш усіх?

Дзяўчына збянтэжылася, ёй было вельмі сорамна перад Фірай Іванаўнай, перад сяброўкамі. Больш такога не паўтарала. Зараз Ніна Чарнышова — сумленная работніца.

Але Фіра Іванаўна не супакойваецца.

— Хутка новы навучальны год, Ніна. Дзе ты думаеш вучыцца? — падышла яна аднойчы да дзяўчыны.

— А гэта абавязкова?

— А хіба сама ты не хочаш ведаць больш? Не хочаш расці?

З Нінай размаўляла і камуніст цэха Ганна Іванаўна Барысевіч, добры, задушэўны чалавек.

Ніна Чарнышова пайшла на падрыхтоўчыя курсы, а потым паступіла на вячэрняе аддзяленне тэхнікума лёгкай прамысловасці. Уступіла ў камсамол.

На Баранавіцкай швейнай фабрыцы працуе 112 камуністаў, 74 з іх — жанчыны.

Як заўсёды, уважлівая на рабоце швачка Ганна Іванаўна Барысевіч.

Усе яны, як правіла, выдатныя работніцы. Многія прайшлі вялікі жыццёвы шлях. З дня ў дзень яны вядуць, хоць і непрыкметную, але вельмі вялікую выхаваўчую работу, барацьбу за новага чалавека. Гэта асабліва важна, таму што з 2600 чалавек, якія працуюць на фабрыцы, большасць — моладзь.

Многія юнакі і дзяўчаты прыйшлі сюды пасля дзіцячых дамоў і асабліва маюць патрэбу ў чалавечай увазе і клопатах.

Часта бывае ў рабочым інтэрнаце камуністка, начальнік аддзела кадрў фабрыкі Анастасія Мацвееўна Кажурава. Анастасія Мацвееўна — сама маці, чулая, добрая. Але не толькі сваім дзецям аддае яна сэрца. Клапоціцца і аб чужых. І моладзь ведае гэта. Каму-каму, а ёй дзяўчаты ўсе свае «сакрэты» давяраюць.

Добрыя сябры начальнік аддзела кадрў Анастасія Мацвееўна Кажурава і Ірына Якаўлева.

З ЛЮДЗЬМІ

Аднойчы ў аддзел кадрў прыйшла дрэнна апранутая, зусім яшчэ маладая дзяўчына:

— Ці няма ў вас якой-небудзь работы?

Анастасія Мацвееўна запрасіла яе сесці:

— Раскажы пра сябе.

І пачула жажлівае: дзяўчына адзінокая, непрыкаяная. Жыла выпадковымі заработкамі. Было холадна і голадна. Слухала камуністка гэтую горкую споведзь і думала: не, адпуская яе ні ў якім разе нельга. Трэба ўладкаваць на работу ў што б там ні стала. Інакш можа звільнуцца, прапасці чалавек.

— Ну, а ў цябе ёсць акая-небудзь спецыяльнасць або схільнасць да чаго-небудзь?

— Спецыяльнасці няма. Але я хачу працаваць, як усе, — ціха адказала Іра Якаўлева.

Кажурава ўладкавала дзяўчыну на працу ў сталовую, у інтэрнат і літаральна не спускала з яе вачэй.

Пасля першай зарплаты высветлілася, што грошы ў Іры адразу ж разышліся.

— Як жа так?

А адкуль Іры ўмець распараджацца сваімі сродкамі? У наступную зарплату Анастасія Мацвееўна села разам з ёй, узняла лісток паперы і распісала, як і гэтыя, няхай невялікія грошы, можна выкарыстаць з толкам. А крыху пазней пайшла разам з ёй у магазін — купілі сукенку. У другі раз — туфлі. Затым з'явіліся яшчэ абноўкі. Дзяўчына пахарашэла, акрыяла. Але

І ЦЯБЕ ЗРАЗУМЕЮЦЬ

— Лідзія Андрэеўна, ну як з канцэнтратамі, будучы ці не? — Заатэхнік Андрэй Іосіфавіч Таберка запытаў на глядзеў на старшыню.

— Павінны быць. Зараз еду ў вытворчае ўпраўленне прасіць.

Ніколі Лідзія Андрэеўна не думала, што ёй давядзецца прасіць. І ніколі яна не прасіла для сябе нічога. А тут... каровам патрэбны канцэнтраты. Толькі тады пасля цяжкай зімоўкі ад іх можна чакаць вялікага малака.

Ля будынка ўпраўлення стаяла многа машын. Не ў адной Лідзіі Андрэеўны былі справы да свайго генеральнага штаба. Пабывала ў адным кабінёце, другім, трэцім. А праз некаторы час трымала ў руках паперку, у якой гаварылася, што калгасу «Перамога» выдзяляецца тры тоны зерня кукурузы.

Здаецца, радуіся, будзе чым карміць жывёлу. Але пачуццё, падобнае на віну, не пакідала Лідзію Андрэеўну Навумава.

Прасіць у дзяржавы. Як жа гэта здарылася?

Старшыня яна малады, яшчэ года няма. А калгас «Перамога» лічыўся моцнай гаспадаркай. «Можа, я ў чым вінавата?» — думала Лідзія Андрэеўна. Пачала прыпамі-

наць. Можа, першыя крокі яе былі няправільныя? Адразу калгас закупіў многа машын: самаходны камбайн, трактар, бароны, лущыльнікі, бульбакапалку, кормазапарнік. Дамовіліся на дзве льноцерабілкі. Але ж без механізацыі яна не ўяўляе сабе працы. Хіба можна ў наш час спадзявацца толькі на рукі калгаснікаў. Яны працавітыя, але ж яны і мазолістыя.

Можа, на працадзень трэба было даць менш, не па 90 капеек? Не, гэта таксама нельга.

А можа не трэба было прымаць у сваю сям'ю брыгаду калгаса імя Карла Маркса? Калгас гэты быў слабы. І нічога не магло з ім зрабіць, пакуль нарэшце партком не прыняў рашэнне падзяліць яго паміж чатырма суседнімі моцнымі гаспадаркамі. Адзін жа старшыня наадрэз адмовіўся. А Лідзія Андрэеўна, хоць і малады камуніст, але разумела, нельга так. Пагаварыла з калгаснікамі, а потым просьбу ўсіх перадала ў партком. Далучылі да іх «Барсучыны», брыгаду вялікую і далёкую. Ад цэнтры «Перамогі» больш за 20 кіламетраў. Сваімі грашыма аплата іх працэдні, сваім насеннем засеялі іх палі. І людзі, якія лепш ведалі дарогу ў лес па грыбы і ягады, чым на поле, пачалі

дзень у дзень выходзіць на працу...

На ўсё гэта спатрэбіліся грошы, зерне, якіх цяпер калгасу так не хапае. Але ўсё роўна інакш Лідзія Андрэеўна зрабіць не магла.

Каб быць добрым старшынёй калгаса, трэба быць не толькі гаспадаром, трэба мець добрае, спагадлівае сэрца. Каб людскі боль адбіваўся ў ім таксама болей. Тады ты будзеш разумець людзей, хоць яны розныя, а людзі зразумеюць цябе...

Хутка Лідзія Андрэеўна пыліла ўжо на газіку па калгасных дарогах. З загадчыцай жывёлагадоўчай фермы падбрала новае месца пашы для кароў, ушчувала брыгадзіра, што гарох на полі дрэнна забаранавалі і ён ляжыць наверх, гракі склююць. Правярыла, ці пасадзілі бульбу на прысядзібным участку хвораі калгасніцы, пенсіянеркі Фёклы Кудзін, якая доўгі час ляжыць у бальніцы. А потым з аграномам «макнула» на эксперыментальны ўчастак ячменю паглядзець, што там робіцца. А рабілася там неверагоднае. Ячмень рос, як на дражджах, густы, зялёны, высокі.

Пра гэты вопыт варта раскажаць падрабязна.

Калгасны аграном Лідзія Емяльянаўна Сіроткіна (дарэчы, з ёй старшыня разам заканчвала сельскагаспадарчую акадэмію) вычитала ў газеце пра вопыт калгаса «Бальшавік» Ленінградскай вобласці. Вопыт вельмі цікавы. Як на нашых звычайных землях пры дапамозе хіміі вырастаць ураджай ячменю і аўса ў 100 ц з гектара.

Прачыталі. Трэба паспрабаваць. Узлілі аміячную салетру, вапну і птушыны пахёт, разбавілі снегавай вадой, размяшалі і працадзілі, як раілі ланіградцы. Чысты раствор у бочках паставілі ў цёплае памяшканне на тры месяцы. Перад пасевам працудзілі насенне гэтым раствором, прасушылі ў памяшканні, перасыпалі з сухім попелам, каб не забіваліся сеялкі ў час пасеву. І норма высеву такога насення амаль удвая меншая і ўраджай павінен быць небывалы.

Калгас «Перамога» будзе спецыялізавацца на вырошчванні льну і на адкорме буйной рагатай жывёлы. Праблему кармоў трэба вырашаць неадкладна.

Таму гэты ўчастак і знаходзіцца пад асаблівай увагай і старшыні і агранома.

Лідзія Андрэеўна Навумава.

Славіцца калгас сваімі высокімі ўраджаямі льну. Не раз ільнаводы «Перамогі» выступалі ў ролі настаўнікаў, ездзілі перадаваць вопыт. І заўсёды яны былі ў калгасах жаданымі гасцямі. А вось нядаўна быў выпадак, які Лідзія Андрэеўна ніяк не можа забыць. Ёй, чалавеку, які сваё жыццё прысвяціў сельскай гаспадарцы, цяжка зразумець, як можна так абіякава ставіцца да справы.

Было гэта ў калгасе імя Жданава.

Лідзія Андрэеўна і яе спадарожніцы прыехалі туды і ўбачылі незвычайны, непрывычны для талачынаў малюнак: на лузе разасланы лён, а воддаль стаяць бабкі. Восень ды і толькі! А быў канец мая, і яркае сонца пякло бялітасна. Па другі бок дарогі відаць былі ўсходы льну, нізкія, кволяы. Па ўсім полі цягнуліся доўгія глыбокія барозны ад калёс трактара.

У канторы сядзела жанчына, рахункавод.

— Старшыня толькі што паехаў у Талачын, — сказала яна, — мяне за вартуніка пакінуў. Казаў, што павінны прыехаць госці.

— Добры гаспадар, калі пра гасцей ведае і з дому ўцёк. А дзе аграном? — спытала Лідзія Андрэеўна.

— Хварэе.

— А брыгадзіры і звеннявыя?

— Праз паўгадзіны пачнуць збірацца.

Прыйшлі тры звеннявыя і два брыгадзіры. Высветлілася, што звенні ў жданаўцаў існуюць фармальна і лічацца толькі на паперы. Не падобраны члены звяна, усе працуюць разам. А гэта на руку гультаям і абібокам. Высветлілася, што прыкочванне глебы яны зрабілі па пасевах, а не перад сяўбой. Зямля была рыхлая, колы трактара пакінулі глыбокія сляды. Сеялі па няроўным

Анастасія Мацвееўна не забывала пра яе. Гэта яна параіла сакратару камітэта камсамола Людміле Ястрабавай:

— Трэба было б пагаварыць з дзяўчынай, дапамагчы ёй уступіць у камсамол.

Прынялі. Потым Іра пайшла вучыцца, паступіла ў шосты клас вячэрняй школы. Але вучоба давалася нялёгка. Асабліва алгебра. І зноў Кажурава ідзе ў камітэт камсамола:

— А чаму б не прымацаваць да яе больш моцную дзяўчыну?

Прымацавалі члена камітэта Валю Косыраву. І справа наладзілася. Зараз Іра і працуе нармальна, і вучыцца, і сябры ў яе ёсць. Але самым вялікім сябрам застаўся чалавек, які ў першы ж дзень так цёпла сустрэў яе на фабрыцы — Анастасія Мацвееўна.

Так разумеюць свой абавязак перад партыяй і народам камуністы Баранавіцкай швейнай фабрыкі. Яны заўсёды з людзьмі. І ў гэтым — залог працоўных поспехаў. На прадпрыемстве паспяхова ўкараняюцца новыя, прагрэсіўныя формы працы, тэхналогіі. З году ў год павялічваецца выпуск прадукцыі, паліпшаецца яе якасць, зніжаецца сабекошт. Ужо сёння дзесць участкаў фабрыкі, на якіх працуе 500 чалавек, у тым ліку змена імя XXII з'езда КПСС, якой кіруе дэлегат гэтага гістарычнага з'езда Ольга Андрэеўна Васілевіч, і 520 лепшых вытворчых работнікаў носяць высокае званне калектываў і ўдарнікаў камуністычнай працы. Цяпер увес калектыв прадпрыемства змагаецца за ганаровае званне.

Н. ВАКУЛЬСКИ

полі. А потым яшчэ прыкачалі, каб выраўняць, уціснулі насенне. Палавіна яго не ўзышла, не хапіла сілы прабіцца праз утрамбаваную скарынку зямлі. Калі Лідзія Андрэеўна стала расказаць, як арганізавана праца ў іх калгасе, адна жданаўская звеннявая коратка адрэзала:

— У нас так немагчыма.

Брыгадзір, пажылы хударлявы мужчына, увесь час перабіваў Лідзію Андрэеўну. Ён спрабаваў даказаць, што ў іх у калгасе ўсё добра: і звенні ёсць і працуюць так, як трэба.

Лідзія Андрэеўна запэўнівала брыгадзіра, што яны не камісія, не прыехалі правяраць, а прыехалі памагчы. Але брыгадзір цягнуў сваё:

— У нас усё добра.

Наогул адчувалася, што і старшыня Васіль Фёдаравіч Калібераў не цікавіцца лям, а за ім і ўсе тыя, хто павінен яго вырошчваць.

Назад ехалі моўчкі. Было горача, душна. Здавалася, едзеш не па асфальту, а па распаленай патэльні. Мікола, шафёр, прыпадняў пярэдняе ветрадуўнае шкло, і ў машыну ўварвалася гарачае спякотнае паветра.

— Дачнае надвор'е, — парушыла маўчанне загадчык кантрольна-насенняводчай лабараторыі Марыя Яфімаўна Віхрова. — Цяпер бы ў рэчку ды акунуцца.

Потым зноў памаўчалі.

А Валянціна Логвінаўна Рабцава, лепшая звеннявая пераможцаў, раптам сказала, быццам падвяла пад гэтай паездкай рыску:

— Не хацела б я жыць у тым калгасе...

Дзень хіліўся да вечара, калі Лідзію Андрэеўну, заатэхніка і галоўнага бухгалтара паклікалі ў вытворчае ўпраўленне.

Пазваніла мужу, інжынеру «Белсельгастэхнікі», каб не чакаў яе дома, а зайшоў да маці, дзе жыве іх пяцігадовы Гена.

Муж, Антон Рыгоравіч, толькі моўчкі ўздыхнуў ля трубки. Працавала яна аграномам калгаса «XVIII партызезд» — ніколі яе дома не бачыў, а цяпер і падаўна.

У вытворчым упраўленні ішла доўгая размова пра вялікае малако. Падлічвалі, колькі яго павінны здаць у кожным месяцы, каб у канцы года выканаць план, прадаць дзяржаве 600 тон малака.

Потым Аркадзь Фролавіч Клімаў, начальнік упраўлення, сказаў на развітанне:

— Пуцёўка ёсць для цябе, Лідзія Андрэеўна, у санаторый «Нясвіж». Паедзеш? А то ўжо, напэўна, і забылася, як летам адпачываюць.

Галіна ВАСІЛЕўСКАЯ

Гэця цяксам ПОДЗВІГ

Нарыс

АДНОЙЧЫ У ПОЕЗДЗЕ...

У АДНЫМ з купэ ішла ажыўленая размова. Светлавалосы юнак з прыгожым, правільным і па-дзявочы мяккім авалам твару, з іскрынкай у задуманых вачах гаварыў:

— Вось гэта подзвіг. Дзеля такога варта жыць. О, каб кожны, хто хоча, мог стаць касманаўтам. Але гэта немагчыма. Я, скажам, пагушкаюся паўгадзіны на арэлях і то пасля ўсё знутры верне і зямля пад нагамі хадуню ходзіць. А для касманаўта — цэнтрафуга, баракамера... Ды што і казаць.

— А я з самага дзяцінства, — падключылася ў размову дзяўчына з доўгай русай касой, якая падала ёй проста на калені, — зайздросчу толькі цыркачам. Смешна, праўда? У мяне сэрца замірае ад захаплення, калі бачу, як спрытна і смела пад самым купалам робяць яны свае складаныя трукі. А колькі яны ездзяць, колькі бачаць цікавых гарадоў і краін! Вось я — без пяці мінут зубны ўрач, а не вабіць мяне гэтая прафесія. Ну, які подзвіг я магу зрабіць?..

Толькі адзін чалавек у гэтым купэ маўчаў. Жанчына гадоў пяцідзесяці, яна глядзела ў акно, хавала пад столік свае

агрубелыя, крыху прыпухлыя рукі і, здавалася, ні аб чым не думала, нічым не цікавілася. Але каб хто глыбока заглянуў у яе вочы, ён убачыў бы многае. Яны, гэтыя вочы, не былі абыякавыя. Яны ўсё бачылі, усё заўважалі, на ўсё рэагавалі.

За акном плаўна і мякка, быццам па шырокай рачной строме, плылі некуды назад беластовыя прыгажуні-бязрозкі, мільгацелі, нібы палачкі эстафеты ў руках імклівых бегуноў, тэлеграфныя слупы, зялёным дываном слаліся лугі і палаткі, на якіх працавалі людзі. Колы пелі нейкую сваю, жалезную песню, і пад гэтую рытмічную песню-перастук добра думалася...

Ззаду застаўся вялізны горад. Яшчэ і цяпер у вушах Яніны Вікенцьеўны стаіць шум яго вуліц, гул паяздоў метра-

політэна. Масква... Сказалі б ёй да гэтага, што яе тут ведаюць, яе, чалавека такой будзённай, такой звычайнай прафесіі, і не паверыла б. Пасмялася б нават. А тут, на выстаўцы, у беларускім павільёне ёй моцна ціснулі руку, да голасу яе прыслухоўваліся, незнаёмыя людзі з пашанай называлі яе прозвішча...

Лугі, пералескі, палі. «Да-дому, да-дому», — быццам пяюць колы, і душа Яніны Вікенцьеўны замірае ў трапяткім чаканні сустрэчы з блізкімі ёй людзьмі, і сэрца імкнецца хутчэй на работу, да сваіх гадаванцаў...

— А чаму вы прысвяцілі сваё жыццё? — спытала дзяўчына з русай касой.

— Цялятам, — з пясчотай у голасе адказала Яніна Вікенцьеўна.

— Ця-я-ля-там? — неяк недаверліва і нібы насмешліва перапытала дзяўчына.

Яніна Вікенцьеўна пасур'езнела:

— Так, цялятам. Трыццаць год я прысвяціла ім. І не каюся...

БУДЗЕ ВАРТАЯ ЗМЕНА

...Дні, месяцы, гады. Яны цякуць так непрыкметна, так імкліва, неспакойныя, бясконца радасныя. Шмат прайшло часу з тае размовы ў поездзе, у дарозе. Але яна часта прыпамі-

наецца Яніне Вікенцьеўне Бандак, калі жанчына задумваецца аб жыцці, аб будучыні. Не, ні на што не прамяняла б яна сваёй прафесіі. Яна добра ведае: не ўсе маладыя глядзяць

на працу цялятніцы, як на нешта вельмі шэрае, няўдзячнае, непрыкметнае. Уззяць хоць бы вось гэту дзяўчынку — Галю Граўман, вучаніцу 7-га «б» дзяржынскай сярэдняй школы № 2. Яна разам з іншымі сваімі аднакласнікамі прыбывае на ферму і, як па завядзёнца, голасна пытае:

— Цёця Яніна, вось мы і прыйшлі. Што нам рабіць?

Яніна Вікенцьеўна цёпла, памацярынску ўсміхаецца, распытвае пра вучобу, а пасля даручае сваім «шэфам» якую-небудзь работу. Яна ахвотна і падрабязна знаёміць сваіх памагатых з сакрэтамі работы цялятніцы. Калі рукі жанчыны не змогуць рабіць любімую справу, калі яна пойдзе на заслужаны адпачынак, то ведае, што яе замяняць дзесяткі маладых, руплівых, гарачых рук.

Ужо сёння многія з былых вучаніц Яніны Вікенцьеўны сталі вядомымі, паважанымі людзьмі ў сваіх калгасах. Гэта Валя Дашко з калгаса «Нёман», што на Уздзеншчыне, Ганна Франковіч з калгаса «Іскра» Дзяржынскага раёна і многія-многія іншыя. За вопытам да Яніны Вікенцьеўны едуць з розных раёнаў Міншчыны. 150 маладых цялятніц прайшлі створаную ў калгасе імя Дзяржынскага школу перадавога вопыту, якой кіруе Яніна Бандак.

ВЕК ЖЫВІ — ВЕК ВУЧЫСЯ

Неяк Яніна Вікенцьеўна пачула пра разанскую цялятніцу, двойчы Героя Сацыялістычнай Працы Ксенію Купрыянаўну Петухову. «А што, калі з'ездзіць у Разань, — мільганула думка ў Яніны Вікенцьеўны, — паглядзець сваімі вачыма, што там і як. Можэ, што карыснае возьму для сябе». У райкоме

партыі падтрымалі Яніну Вікенцьеўну.

І вось яна зноў у поездзе. Зноў за акном праплываюць родныя краявіды, зноў сэрца перапаўняе нейкая ціхая радасць вялікай дарогі, радасць сустрэчы з новымі людзьмі.

Ксенія Купрыянаўна сустрала сваю беларускую сяброўку па прафесіі вельмі радасна. Дзве пажылыя жанчыны, за плячыма якіх багаты жыццёвы і прафесійны вопыт, — ім было пра што пагаварыць. Ксенія Купрыянаўна паказвала гаспадарку, дзялілася сакрэтамі свайго майстэрства, а Яніна Вікенцьеўна старанна запамінала ўсё, што чула і бачыла.

А вечарам, пасля працоўнага дня, жанчыны ўспаміналі пражытае і перажытае. Многа рознага ў іх жыццёвай біяграфіі, але яшчэ больш аднолькавага.

— Гляджу я, — гаварыла Яніна Вікенцьеўна, — на некаторых маладых, якія без прычыны хныкаюць, і думаю: о, каб нам у дзяцінстве такія магчымасці, як ім цяпер. Вучыся, выбірай сабе жаданую прафесію.

Яніна Вікенцьеўна Бандак.
Фота П. Нікіціна.

А будзеш працаваць з сэрцам, сумленна — на любой рабоце табе будзе слава і пашана.

Доўга жанчынам не спалася ў тую ноч, ноч перад растаннем. Яніна Вікенцьеўна прыпомніла яшчэ, як яна хадзіла на прыробкі да кулака Бабраўніцкага, як цяжка было яе бацьку, які меў васьмёра дзяцей, пражыць на чацвярцінцы няўдобіцы, пракарміць такую вялікую сям'ю. Вось і даводзілася ёй, маленькай Яні, гібець цэлы дзень у полі, пасучы чужых свіней і гусей...

— Усё, што мы перанеслі, — сказала нарэшце Ксенія Купрыянаўна, — нашым дзецям здаецца нейкай недарэчнасцю, яны нават часта не вераць, што такое магло быць.

Назаўтра, развітваючыся з Ксеніяй Купрыянаўнай, Яніна Вікенцьеўна яшчэ раз напамінала:

— Ну, дык чакаю ў сябе ў Дзяржынску. Думаю, што і вам будзе цікава паглядзець наша жыццё-быццё, ды і з поспехамі нашымі таксама карысна пазнаёміцца.

Ксенія Купрыянаўна Петухова выканала сваё абяцанне. Яна прыязджала ў калгас імя Дзяржынскага. Размова з Янінай Вікенцьеўнай, знаёмства з яе вопытам на месцы шмат дало карыснага разанскай цялятніцы.

Шчырая, гарачая дружба, якая ўсталявалася паміж гэтымі жанчынамі, развіваецца і мацнее.

ДАРАГОЕ СЭРЦУ

У той вечар Яніна Вікенцьеўна крыху раней прыйшла з работы. У яе быў асаблівы, незвычайны настрой. Ужо ў каторы раз брала яна ў рукі маленькую чырвоную кніжачку пад нумарам сорок трэцім, за атрыманням якой выклікалі яе сёння ў Мінск. Неяк цяжка было паверыць, што яна, простая цялятніца, — дэпутат Вярхоўнага Савета БССР. Трывожыла думка, ці справіцца яна з тымі вялікімі абавязкамі, якія ўсклалі на яе землякі, выбраўшы ў беларускі парламент, ці апраўдае іх надзеі.

Яніна Вікенцьеўна прысела на канапу і задумалася. Ёсць такія хвіліны, калі чалавеку хочацца аглянуцца назад, узважыць зробленае сёння, учора, за ўсё жыццё.

Яніна Вікенцьеўна нагадала першыя свае крокі. Толькі адышла на захад вайна, усё ляжала разбуранае і знявечанае. Дзеці прасілі хлеба — хлеб быў на вагу золата, пра малако ці пра масла і марыць нават не марылася. Здавалася, і паў-

сотні гадоў не хопіць, каб пусціць жыццё ў ранейшае рэчышча. Але ўсё жывое імкнецца жыць. Трэба было жыць, хоць часам і бяссільна апускаліся рукі. Яніна Вікенцьеўна прыйшла ў толькі што арганізаванае праўленне калгаса і, звяртаючыся да старшыні, сказала:

— Месца маё на ферме. Як і да вайны, хачу гадаваць цялят.

— Вось гэта нам і трэба, — радасна сказаў старшыня. — Без жывёлагадоўлі не ўзняць гаспадарку.

Яніна Вікенцьеўна пачала на пустым месцы. Кароў можна было на пальцах пералічыць, і натуральна, кожнае цялятка бралася пад асаблівы нагляд. Жанчына ведала, што сёння добрая, здаровая, дагледжаная цялушка — заўтра высокаўдойная карова. Колькі на гэтай недасыпала цялятніца, колькі нежаночай працы перарабіла яна, бо не хапала мужчынскіх рук. І ўцяпляць цялятнік, і падвезці кармы, і назбіраць якога-небудзь подсілу — усё сама ды сама. А ферма разрасталася, а цялят усё прыбывала і прыбывала. Спачатку сто галоў выходзіла і выгадавала Яніна Вікенцьеўна без ніводнага выпадку падзяжжы, а ўжо на другі год — дзвесце з гакам. Больш чым па 700 грамаў у суткі прыбывала ў вазе кожнае цялё, выпеставанае Янінай Вікенцьеўнай. Пра яе загаварылі ў вобласці, у рэспубліцы. Пяць медалёў, сярод якіх і Вялікі залаты медаль «За поспехі ў народнай гаспадарцы», упрыгожылі грудзі нястомнай працаўніцы. А ў 1959 годзе Яніна Вікенцьеўна ўдастоілася самай высокай урадавай ўзнагароды — ордэна Леніна.

СЁННЯШНІЯ КЛОПАТЫ

Спытайце ў Яніны Вікенцьеўны, у чым жа ўсё-такі сакрэт яе поспеху, і яна не адразу зможа адказаць на гэта пытанне. Бадай, перш за ўсё пакажа свае агрубелыя, вялікія мазолістыя рукі, якія не баяцца ніякай работы, якім усё падсілу. Але Яніна Вікенцьеўна зусім не адмаўляе таго, што, каб добра даглядаць маладняк, трэба вельмі многа ведаць, многа вучыцца. Выгадаваць з маленькага, кволага, бездапаможнага цяляці добрую малочную карову — на гэта таксама трэба мець талент, а, гадоўнае, любоў і цяргенне.

Пра цялё Яніна Вікенцьеўна пачынае клапаціцца яшчэ задоўга да яго нараджэння. Каровы запускаюцца строга ў вызначаны тэрмін, г. зн. роўна за два месяцы да цялення. У гэты час даяркі, а разам з імі

ДЗІЧКА

Генадзій БІРЧАНКА

Мал. М. Гуцёва

Апавяданне

Камякі чарназёму драбіліся, скочваліся з высокай кучы на-
зад у траншэю, мне пад ногі. Я высока ўзмахваў рыдлёўкай,
задыхаючыся ад цяжкага землянога духу.

Раптам у руку іголкай упіўся востры, пякучы боль, ажно
скурчыла пальцы. Я разгнуўся і, хістаючыся ад стомленасці,
змахнуў з вачэй валасы.

На правай далоні спелымі чарэшнімі ляжалі тры туга ўзду-
тыя крывава-жоўтыя вадзянкі. Чацвёртая, самая большая, якая
нагадвала контурам Каспійскае мора, лопнула. Я са злосцю
шпурнуў рыдлёўку.

— Цішэй ты!..— пачуўся хрыплаваты, прыдушаны хлапечы
голос.

Я павярнуўся. У кутку траншэі, закусіўшы губу, трымаўся за
калена мой новы напарнік, худы хлопец з доўгімі рукамі і на-
гамі. Камбінезон матляўся на ім, як на палцы. Насунуты на
вушы шэры берэт рабіў яго прадаўгаваты вяснушкаваты твар
смешным і падобным на дзявочы.

Ля яго ног блішчэла адпаліраваным лязом мая рыдлёўка.
Дзесьці паблізу, напэўна ля новага катлавана, затарахцеў
матор. У глыбінях лесу заскакала частае хлэсткае рэха.

— Маглі б, здаецца, і сюды экскаватар паставіць,— прабур-
чаў я.

— Шмат разумееш! Пад фундамент расчышчаюць, калі хо-
чаш ведаць, заўсёды ўручную. Гора-будаўнік!.. Першы дзень
на будоўлі, а ўжо Іван Іванчык!..

— Ну, няхай той і працуе, хто ведае,— раптам раззлаваўся
я. — А з мяне хопіць,— і, абсыпаючы зямлю, палез з траншэі.

Абтросшыся, я прысеў на старое цёплае бярвенца і з асало-
дай выцягнуў ногі. З-за ўзгорка налятаў слабы ветрык, які
пахнуў сонечным цяплом і жалудамі. У густым павуцінні шып-
шыны калыхаўся дубовы ліст, крануты ранняй асенняй ржаў-
чынай.

На мяне ўпаў цень. З траншэі выбраўся мой напарнік і, аба-
піраючыся на рыдлёўку, паглядзеў на мяне зняважліва:

— Ты што гэта, адвільваць?!

У мяне ад крыўды задрыжалі губы. Я пачаў скусваць з да-
лоні адвіслую мёртвую скурку.

Накульгваючы, ён падышоў бліжэй.

— Прысылаюць усякіх!

Я маўчаў.

— А ну, пакажы,— патрабаваў ён і ўжо іншым голасам ска-
заў: — Як жа гэта ты? А рукавіцы дзе? Ну, вядома, зямлёй за-
кідаў...

Худзенькі твар яго памякчэў.

— Узялі працаваць бетоншчыкам, а кідаюць куды хочучь.
Учора, у першы дзень, дошкі пілаваў, а сёння — траншэю рас-
чышчаю... Хіба гэта справядліва? — я шукаў спачування.

Ён прымірэнча ўсміхнуўся:

— Брыгада наша комплексная.— І не без гонару дадаў: —
Усё самі робім. А руку перавязаць трэба, забрудзіш...

Нагнуўшыся, ён сарваў падарожнік, выцер яго рукавом
і, затоена ўсміхнуўшыся, папляваў на яго і прыклаў да маёй
далоні.

— Палягчы крыху,— сказаў ён і спрытна перавязаў мне ру-
ку насавай хустачкай.

Ці то ад падарожніка, ці то ад спачування і дакранання
спрытных тонкіх пальцаў майго напарніка стала лягчэй, і злосць
на яго прайшла.

— Відаць, ты і сапраўды на ўсе рукі...— прабурчаў я вы-
сакародна.

— Калі хочаш, вылечу запроста,— даверліва сказаў ён.—
Ніякі ўрач за дзень не вылечыць, а я — калі ласка. Сродак
ведаю.

Ён сур'ёзна паглядзеў на мяне сваімі зеленаватымі вачыма.

— Паглядзім,— няпэўна адказаў я.

Прысеўшы побач, ён задраў штаніну і агледзеў калена. На
загарэлай стройнай назе яго, успухшы распоратымі берагамі,
кроватачыла вузкая палоска. Хлопец паслінуў палец, памазаў
калена. Перахапіўшы мой позірк, апусціў штаніну.

— Зажыве, як на сабаку,— пагардліва махнуў ён рукой.

На ўзлеску, дзе была канторка прараба, ударылі ў рэйку;
гул экскаватара абарваўся.

— Абед,— аб'явіў напарнік. Накульгваючы, ён падышоў да
дрэва, дзе вісела яго куртка.

Вярнуўся са скруткам. Разлажыўшы на каленях газету, ён
узяўся за яду. Я, абалпелы на руку, глядзеў на верхавіны
хвой, пакусваў травінку.

— А ты чаго?! — павярнуўся да мяне напарнік з поўным
ротам.

— А чорт яго ведае, дзе тут сталовая...

Ён папярхнуўся і закахляўся.

— Адкуль ёй тут узяцца?..— ён перавёў дыханне.— Эх, ты!..
Трымай,— і павярнуў да мяне калені, накрытыя газетай.

— Ды еш, еш! — аднекаваўся я.

— Яшчэ ламаецца, падумаеш! Бяры, калі даюць.

Я няўпэўнена пацягнуўся да яды...

Калі падмацаваліся, ён павесіў куртку на месца, спытаў:

— Дык што, вылечыць руку?

Пасля яды ў мяне ўзняўся настрой. Я весела адказаў:

— Валай!

— Тады ідзем.

Ён павёў мяне ў лес. Ішоў ён наперадзе, крыху накульгваю-
чы, хуткім, спорным крокам, і я ледзь паспяваў за ім. Мы доў-
га прабіраліся праз густыя зараснікі маладога арэшніку. Шур-
патае лісце шлёпала нас па тварах і руках. Вёў ён па нейкіх
аднаму яму вядомых прыкметах. Без яго я, напэўна б, тут
заблудзіў.

Раптам лес скончыўся. Адкрылася зялёнае дробналессе, а за
ім поле, квітнеючае разнатраўе. На схіле, у яры, з падветра-
нага боку стаяла мноства вулляў. Высокі дзед з пустым рука-
вом замест рукі аглядаў жоўта-буры накіп на сотах у рамцы.

— Дзядуля Савелій! — паклікаў яго мой напарнік нечакана
звонкім, ласкавым голасам. — А мы да вас у госці.

Дзед азірнуўся, углядаючыся паверх акулераў. Калматыя
бровы яго, маршчыны на суровым твары здрыгануліся ва
ўсмяшчы:

— Калі ласка, калі ласка...

На пустым вуллі, ля будана, дзед паставіў глыбокую міску
з жоўтым, празрыстым мёдам. На шырокім круглым дне яе ля-

і Яніна Вікенцьеўна стараюцца
даць карове больш са-
мых разнастайных кармоў,
якія ўтрымлівалі б усе неаб-
ходныя для нармальнага раз-
віцця плода вітаміны. Калі ж
нараджаецца цялё, клопаты аб
ім праз колькі дзён поўнаасцю
бярэ на сябе Яніна Вікенцьеў-
на. Тут яе ўменне, яе вялікі
практычны вопыт раскрываюць
ца ў поўнай меры.

Трэба добра ведаць, колькі

якому цяляці выпайць малака,
якой тэмпературы павінна
быць пойла, у якім узросце
пачаць падкормліваць малад-
няк адгонам і канцэнтратамі,
сенам і сакавітымі кармамі,
калі выключыць з рацыёну
той ці іншы прадукт. Ды хіба
можна пералічыць усё, тое,
што павінна ведаць цялятні-
ца, калі яна хоча па-сапраўд-
наму працаваць і мець са
сваёй працы багаты плён!

Праца перадавой цялятніцы
рэспублікі вызначаецца вялі-
кім поспехам. За 1962 год Яні-
на Вікенцьеўна выгадала
319 цялят пры абавязальстве
305, а цяпер на доглядзе ў яе
таксама больш чым 300 гада-
ванцаў.

...Подзвіг, гераізм. На любой
працы чалавек можа вызна-
чыцца, стаць сапраўдным ге-
роем. Для гэтага не абавязко-

ва быць касманаўтам. Мікіта
Сяргеевіч Хрушчоў на нарадзе
перадавікоў сельскай гаспа-
даркі Беларусі 12 студзеня
1962 года сказаў: «У вас ёсць
майстры, у якіх можна паву-
чыцца, у вас ёсць героі». Героі,
сярод якіх і праслаўленая ця-
лятніца Яніна Вікенцьеўна Бан-
дак, робяць самую будзённую,
самую звычайную справу.

Алесь РЫБАК

жала слепячае сонца. Дзед паклаў побач з міскай дзве шчарбатыя драўляныя лыжкі і лусту хлеба.

— Чым багаты, тым і рады...

— Дзякуй, дзядуля. Мы ж не есці. Хлопец вось руку пакалечыў, палячыць трэба.

Дзед, прыжмурыўшыся, аглядзеў маю далонь.

— Мёд — найлепшы лекар: ад усіх хвароб дапамагае.

Мне няёмка было паказваць сваю руку, настолькі нязначнымі былі мае балячкі, але напарнік памазаў рану мёдам і зноў завязаў.

Мы селі на скрынку і пачалі есці мёд.

— Ешце, ешце, — гаварыў дзед: — Я вам яшчэ падалью...

Мёд быў смачны, духмяны. Наеліся мы яго ўволю, да горычы ў горле.

Вярталіся вясёлыя, задаволеныя адзін адным. Я не мог зразумець, чаму гэты спагадлівы, кампанейскі хлопец раніцай здаўся мне непрыемным.

Дастаўшы з кішэні папярсы, я страсянуў пачкам:

— Закурвай.

— Што ты... Адкуль ты ўзяў, што я куру?

— Ды ніадкуль. Проста так. Голас, між іншым, у цябе хрыплаваты, як у курца.

— У возеры вада раніцай халодная.

— Да гэтага часу купаешся? — здзівіўся я.

Ён кінуў галавой.

— А ты нічога, — сказаў я, пускаючы дым. — А спачатку я думаў: псіх, зануда! Як цябе завуць?

Крочачы побач, напарнік адказаў:

— Ксанкай.

Я не зразумеў.

— Як?..

— Ты што, імя такога не чуў? Ксанкай, Кажу. Аксана або Аксіння, усё роўна.

Я не верыў сваім вушам.

— Хіба... Ты хіба дзяўчына?..

— Вось здорава! А то хто ж?

Збіты з тропу, я разгублена глядзеў на свайго напарніка. Худзенькі тварык, валасы, што тырчаць з-пад гэтага неадарэчнага берэта... Як я раней не здагадаўся! Ну і дурань жа я!

Выгляд у мяне, напэўна, быў смешны, таму што Ксанка, зірнуўшы на мяне, так і пакацілася са смеху.

— Ха-ха-ха! — задыхнулася яна ў залівістым, нястрымным рогаце. — Ой, не магу!..

— Ха-ха-ха! — панеслася рэха па лесе. — Ха-ха-ха!..

Я хмура апраўдваўся:

— Камбінезон і гэтая шапачка да самых вушэй... І нічога смешнага няма... Пачакай! Ды ты пачакай!.. Ну, цяпер не спыніш, зусім як маленькая...

Ксанка на момант змоўкла, зірнула на мяне і зноў зарагатала.

Я адварнуўся.

— Ты не крыўдуй... — усхліпвала Ксанка. — Тут адзін студэнт з мастацкага інстытута маляваў мяне. Таксама за хлопца палічыў быў, але хутка здагадаўся...

Я ўсміхнуўся, і яна зноў засмяялася. Цяпер смяяліся мы абое, усю дарогу, пакуль не прыйшлі да нашай траншэі.

— Вазьмі, — сказала Ксанка, працягваючы мне адну сваю рукавіцу. — Ды не дужа налягай... Машыну яшчэ патрабаваў, а сам, што той экскаватар, вунь колькі зямлі накідаў.

Я скочыў за ёю следам у траншэю.

— А гэты дзед табе хто, сваяк?

— Ніхто. Проста знаёмы. Я тут з самай вясны працую, пазнаёмілася. У дзеда, разумееш, дачка была, Фрося. У час вайны немца яна аднаго, афіцэра, вазьмі ды і цюкні прасам. Чапляўся да яе... І ў партызаны пайшла. Але аднойчы папалася — павесілі яе тут, на станцыі. Брацкую магілу за насыпам бачыў? Вось там і яна пахавана. Дзед гаворыць, што я — вылітая Фрося. Фатаграфію паказваў. Але ніякага падабенства. Фрося ў яго прыгажуняй была...

Ксанка ўздыхнула і надзела рукавіцу.

Я хацеў сказаць, што яна таксама сімпатычная, але, зірнуўшы на яе выцвілыя на сонцы бровы і вялікі рот, прамаўчаў. Вельмі ўжо худая. Як селядзец. Больш бы ела, ці што. І ўсё ж не стрымаўся:

— Не, ты таксама нічога...

Яна ўсміхнулася з пагардай:

— Кінь. Сама ведаю — вырадак, другой такой не знайсці. Толькі дзеду і магла спадабацца.

— Гэта ты дарэмна так. Хлопцы ўчора, калі пасля работы на станцыю ішлі, пра нейкую Ксанку гаварылі. Непрыгожая, маўляў, але сімпатычная... — невядома для чаго прыдумаў я.

— Хлопцам тваім прыгожанькіх падавай, — адказала Ксанка. — Вось і табе, напэўна, Лазавенчыха прыглянулася?

— Гэта хто ж такая? — спытаў я і адчуў, што чырванее.

— Быццам не ведаеш? Кладаўшчыца наша, Верка.

Вера Лазавенка, сапраўды, спадабалася мне адразу, як толькі я ўбачыў яе ў кладовай. У яе былі прыгожыя светлыя валасы, а вочы такія вялікія, блакітныя, што здавалася, увесь час глядзеў бы ў іх... Мне здавалася, што я адзін заўважыў, якая Верка прыгожая. Але неўзабаве высветлілася, што ўсе хлопцы ходзяць за ёю, як прышытыя.

Я прамаўчаў.

— Вось бачыш! — нібы ўзрадавалася Ксанка і ўздыхнула з добра абжытым, прывычным смуткам. — А мне ўсё роўна. Не збіраюся з Веркай у прыгажосці раўняцца. Я вось хутка на Сахалін еду, — дадала яна, — да сястры... — І засмяялася: — Дзяўчат там, гавораць, мала, вось і буду за прыгажуню.

Яна нагнулася і пачала раўнамернымі рухамі выкідваць зямлю далёка за кучу. Я таксама ўзяўся за рыдлёўку.

На другі дзень, пасля работы, Ксанка спытала:

— Груш хочаш? У лесе ёсць.

Мы зноў адправіліся ў лес. Спусціліся ў глыбокі, густа зарослы высокімі тонкімі клёнамі яр. Дно яго захоўвала сляды нядаўняга вялікага дажджу — усюды быў намыты пясок, які служыў ложам бурнаму патоку. Праменні сонца, прабіваючыся праз парадзелі лісця, перакрываючыся. Пахла вільгаццю. Шамацела пад нагамі леташняе лісцё. Вакол невялікай кучы, засыпанай карычневымі крошчэкамі, поўзлі велізарныя, велічынёй з пазногаць мурашкі. Дзесьці далёка ўскрыкнула электрычка, данёсся аўтамабільны сігнал. Наверсе, па пыльнаму, разбітаму машынамі бальшаку ішлі самазвалы, гружаныя цэментным растворам. Ксанка ўпэўнена вяла мяне наперад.

Яр закончыўся, пачаўся пад'ём. Мы ўзбраліся наверх. Пераскочылі праз паўабсыпаны роў і наткнуліся на вежу танка, укапаную ў зямлю.

Нарэшце выйшлі на паляну. Моцна, мядова пахла вінным браджэннем. Навокал гулі вялізныя восы.

(Працяг на 18-й стар.).

ГЭТЫЯ дні выдаліся на рэдкасць спякотнымі. Падвечар асфальт рабіўся мяккім, як воск, і праходзілі па кідалі на ім свае сляды. Толькі ў цяністых алеях бульвараў можна было схвацці ад праменняў сонца. Высокая жанчына збочыла на бульвар імя Гогаля і, знайшоўшы зацішны куток, прысела на лаўку.

Каштаны адцвіталі. Іх белыя свечкі гублялі свае пялёсткі. Жанчына падабрала некалькі пялёсткаў, расправіла іх. Можна было падумаць, што яна любіць імі, калі б не позірк — такі, што самы неспакушаны ў псіхалогіі чалавек зразумеў: яе думкі цяпер далёка-далёка.

Урэшце, далёка — гэта не зусім дакладна. На дывановы камбінат, дзе і былі зараз яе думкі, яна звычайна ходзіць пеша і не стамляецца. І прысела не таму, што напружвалася на матальнай машыне — гэта ёй у звычку, прывычнай, чым быць кантралёрам. Праўда, здавалася б, гэта і не яе клопат — матальная машына, але калі патрэбна, яна заўсёды становіцца за яе. Неяк адна з работніц нават пацікавілася:

— Табе што, цёця Ася, тут дадаткова плаціць?

Дзівачка. Відаць, не разумее яшчэ, не адчула, што значыць радасць працы. Тады Анастасія Антонаўна нават пашкадавала яе. Хацелася адказаць, што вось асабіста ёй куды больш падабаецца самай рабіць добрыя рэчы, чым вызначаць, як гэта робяць іншыя. Але прамаўчала. «Навошта? Яшчэ падумае, што фанабэруся, свядомасць сваю паказваю». А вось пад канец змены здарылася і тое, што растрывожыла, разварэдзіла сэрца. Усё новенькая, Марыйка. Калі падвечар Анастасія Антонаўна забракавала партыю пражы, тая падскочыла, гнеўна бліснула вачыма, выпаліла:

— Вы... вы людзей не любіце, вось што.

І стаяла маленькая, пачырванелая, сціснуўшы кулачкі. Ну, ні даць ні ўзяць, верабей-задзіра.

Нічога не адказала ёй, быццам і не заўважыла, як сяброўка тузнула дзяўчыну за рукаў. Кінула толькі брыгадзіру: «Перарабіць!» і пайшла да сябе.

Эх, Марыйка, Марыйка! Дзяўчо неразумнае. Расказаць бы табе пра тое, як твой уласны лёс вісеў на нітачцы, як зменны майстар пагражала зволіць цябе. Хто тады ўгаворваў начальніка цэха пакаць крышку, даць табе аглядзецца на новым месцы? Яна, сухі і строгі кантралёр Аршынава. Расказаць ёй аб гэтым ці не варта?

Ці аб тым, што ведае амаль кожную адзнаку Марыйкі ў школе. Дарэчы, як і адзнакі іншых вучэняў. І калі камсамольцы прапанавалі дзяўчынцы дапамогу па матэматыцы, дык падказала гэта ім яна, кантралёр Аршынава, член жаночага савета.

Не, не варта расказаць аб гэтым. Падумае дзяўчо, што яна апраўдваецца. Няхай лепш думае тое, што думае. А крыўда пройдзе, разыдзецца, як праходзіць боль ад раны, калі яна загойваецца. Вось толькі дрэнна, што расхва-

лявалася іменна сёння. Дзень хіліцца да вечара, а спраў у яе не злічыць. Хатнія самі сабой, а на стала ляжыць даклад не закончаны. Назаўтра назначана пасяджэнне камісіі садзейнічання камітэту партыйна-дзяржаўнага кантролю. Ёй даручылі далажыць на ім аб прастоях, аб тым, як іх ліквідаваць. Тыдні два яна прыходзіла на работу раней звычайнага на некалькі гадзін, пазней пакідала цэх. Назіранняў сабралася багата. Сшытак спісала, а яшчэ і канца не відаць. Сёння абавязкова трэба скончыць. Чырванець на сходах яна не прывыкла. Зразумела, яна і заўтра не абняславіцца. Проста было б лепей, калі б думала больш аб дакладзе, а памяць, як наўмысна, перабірае ўласнае жыццё, паслужліва ажыўляе самыя цяжкія часы...

Прыпамінаюцца нават не першыя дні вайны. Яскравей захаваўся ў памяці той тыдзень, калі харчаваліся адной бульбай, што знайшлі ў армейскіх падвалах ваенгарадка. А пасля ворагі ўсіх выгналі пад адкрытае неба: у казармах размясціўся шпіталь. Да іх з ровам пад'езджалі цяжкія грузавікі, і здаравенныя санітары не паспявалі здымаць насілікі з раненымі: крэпасць яшчэ абаранялася.

Давялося перабрацца ў Брэст. Добра, што запрасіла на сваю кватэру Кудзінава, таксама жонка камандзіра. Дзяліліся апошнім. Ды наколькі магло хапіць даваенных запасаў. Да вайны людзі жылі шырока, і нікому не верылася, што вось можа здарыцца такое.

Горкі, ох і горкі жабрачы хлеб. А давялося і яго пакаштаваць. А што было рабіць? На руках — двухгадовая Ніначка, а старэйшаму Слаўку ўсяго васьмы пайшоў. Вось і хадзіла па навакольных вёсках з белай торбай з даматканымі палатна. Ад спагядлівых сялян не чула слоў папроку і, калі вярталася дахаты, знаходзіла ў торбе акрайцы хлеба, кавалачкі сала, бульбіны. І ўсё ж нават і цяпер не верыцца, як перажылі тую страшэнную галодную зіму 1942 года. Ды і не толькі перажылі. Выстаялі, агледзеліся і, па меры магчымасці, пачалі шкодзіць акупантам.

У казематах крэпасці акупанты арганізавалі прадуктовыя склады. Туды ім спатрэбіліся рабочыя: сарціроўшчыкі, грузчыкі. І многія жанчыны, жонкі савецкіх камандзіраў, зноў пераступілі вароты крэпасці. Якаясьці няясная надзея гнала іх туды. А раптам хоць што-небудзь раскажа пра апошнія дні абаронцаў, дасць надзею на чаканне.

У крэпасці было многа параскіданых боепрыпасаў, зброі. Тое, што ляжала на вачах, захопнікі вывезлі, але яшчэ шмат чаго валялася на месцы нядаўніх жорсткіх баёў. І аднойчы да Асі, якая перабірала бульбу, падышла Люда Бакерыя і працягнула некалькі гранат:

— Давай схаваем у машыне і вывезем. Магчыма, каму-небудзь у горадзе спатрэбяцца.

— А шафёр, — апасліва пакасілася Ася на кабінку.

— Колька Епіфараў? Ды ён наш. Разумееш, наш, — зашаптала Люда.

Так Ася Аршынава стала членам партыяцкай групы.

Восенню 1942 года страшэнная вестка прыляцела ў Брэст. Фашысты пачалі масавыя рэпрэсіі супраць сем'яў савецкіх ваеннаслужачых. Кроў стыла ў жылах, калі пачула расказ Левічавай аб трагедыі ў Шчарбінскім лесе. Там, каля доміка лесніка, карнікі расстралялі разам з дзецьмі вялікую групу жанчын, якія знайшлі прытулак у вёсцы Падлессе. У тыя дні ночамі не спала, прыслухоўвалася да кожнага шолуху на вуліцы, уздыгвала пры шуме кожнай машыны — а раптам гэта па яе. Адно падтрымлівала — добрыя весткі з фронту: не здаліся нашы, трымаюцца.

Цяпер група актывізавала свае дзеянні, звязалася з партызанамі. Ды хутка гестапаўцам удалося трапіць на след падпольшчыкаў. Аднойчы да Аршынавай усхваляваная прыбегла Таццяна Аношкіна. Аддыхаўшыся, расказала, што схоплены Люда Бакерыя, Таня Новікава. Гітлераўцы наладзілі засаду ў кватэры Воранава, чакаюць астатніх. Тыя паехалі ў Жабінку, і ў што б там ні стала трэба іх папярэдзіць, каб не вярталіся ў Брэст.

Дзяцей аднесла да сяброўкі Надзеі Федарук. Адкрыта расказала, што баіца арышту, што небяспечна вяртацца на старую кватэру. Надзея без слоў згадзілася памагчы. Калі ж Ася ўзялася за клямку дзвярэй, затрымала:

— А ты цяпер куды?

Давялося расказаць. І Надзея вырашыла:

— Сядзі тут. Цябе гестапаўцы, напэўна, ведаюць. Мяне ж — не.

Вярнулася позна. Па шчаслівай усмешцы Ася зразумела, што ўсё ў парадку...

З месяц хавалася ў Надзеі Федарук, а потым сябры прыслалі па яе сувязнога і вывелі ў партызанскую зону.

Ды калі б на гэтым закончыліся ўсе нягоды! Блакада. Дзесяць тысяч варожых салдат шчыльным кальцом аблажылі партызанскія лясы.

З абозам, раненымі, жанчынамі і дзецьмі не вырвацца з варожага акружэння. І штаб злучэння рашае: схаваць раненых, жанчын і дзяцей у такіх глухих мясцінах, дзе сам чорт нагу зломіць.

Слаўка, старэйшы, пайшоў з атрадам. Засталася з пяцігадовай дачушкай і з некалькімі раненымі сярод дрыгвы. Сядзелі не варушычыся. Нарэшце, пачуўся трэск, хлюпанне, адрывістыя аўтаматныя чэргі. Правальваючыся ў балоце, паліваючы кусты аўтаматным агнём, ішлі фашысты. Ад страху сціснулася сэрца. Хоць бы не застагнаў хто-небудзь з цяжка раненых, не заплакала пяцігадовая Ніначка...

А праз некалькі дзён атрад зноў вярнуўся на ранейшую базу...

Жанчына хутка, быццам адганяючы ад сябе непрыемныя ўспаміны, паднялася і зноў закрочыла шырокай, упэўненай, падобнай на мужчынскую, хадой.

На наступны дзень Анастасія Антонаўна працавала ў другую змену, але прыйшла да дзевяці. Члены камісіі, задаволеныя дакладам, згадзіліся з многімі рэкамендацыямі.

ДЗЕНЬ НАРАДЖЭННЯ

Закончана сярэдняя школа. Камсамольцы Ганна Кузьмянкова і Мікалай Шаўчэнка сталі будаўнікамі. Яны — перадавікі будаўніцтва Гомельскага суперфасфатнага завода.

Фота Ч. Мезіна.

А пасля да Аршынавай падбегла Ася Кандрацюк, зашаптала на вуха:

— У новенькай нашай, Марыйкі, дзень нараджэння сёння. Мы пабеглі па падарункі — майстар адпусціў. Пасля работы будзем віншаваць. Вы скажыце ёй што-небудзь цёплае сёння.

Яна сказала. Яна гаварыла, што ў іх, у цэху, многа было дзён нараджэнняў і многа будзе яшчэ ўперадзе. І вельмі важна ведаць усё пра чалавека, які працуе з табой побач. Калі ж даеш людзям радасць, заўсёды радасна і самому. Скончыла, усе кінуліся віншаваць і абдымаць Марыйку, а тая, сумеўшыся, неяк па-новаму, прыязна паглядзела на яе.

Пасля разам ішлі дахаты. І Марыйка нечакана спытала:

— Анастасія Антонаўна, а гэта праўда, што вы былі ў Брэсцкай крэпасці?

— Праўда.

— Раскажыце!..

— А што раскажыце, падзвігаў я ніякіх не зрабіла, сядзела ў каземате, пакуль нашы трымаліся.

— Не, вы падрабязна.

Падрабязна? Бадай што, варта ёй казаць падрабязна. Дзяўчо, відаць па ўсяму, нядрэннае. І Анастасія Антонаўна пачала раскажыць пра тую ноч, калі, прагнуўшыся быццам ад штуршка, убачыла неверагоднае: рассыпалася, знікала сцяна дома, а за вокнамі бушавала мора агню. Пасля ўбачыла, што ўпала шафа, адчула, як уздрыгвае пад нагамі падлога. Не памятае, як падхапіла дзяцей, выскачыла на вуліцу, дабегла да Кобрынскіх варот. Там мітусліся байцы. Выхоп-

лівалі вінтоўкі з піраміды, паспешліва разбегаліся ў розныя бакі. Толькі тут да свядомасці дайшло — вайна!

Яна сказала пра тое, як у апошні раз бачыла мужа, як сядзелі ў казематах штаба без вады і ежы, як жанчыны ломалі прабілі паўтараметровую сцяну і праніклі ў кухню. Напярэдадні там мылі бульбу і хтосьці прыпомніў, што павінна застацца вада. Кожны глыток гэтай бруднаватай, крышку пратухлай вады дзялілі паміж дзецьмі і раненымі.

А пасля над імі, на вале, застрачыў кулямёт. Ён страчыў і страчыў, і ўсе: жанчыны, дзеці, ранены баяц з надзеяй прыслухоўваліся да яго стракатання. Кулямётчык, брудны, акрываўлены, спускаўся да іх аднекуль звверху, прахрыпеў:

— Вады... кулямёт абліць...

Яны ведалі, што калі кулямёт распаліцца, ён перастае страляць. І аддалі апошняе — паўчайніка мутнай вады...

Спёка — неверагодная. У падвале кідаецца ў непрытомнасці ранены малодшы сержант. Засмяглымі губамі просіць: «Піць... піць...» Але страшней за гэта неспіханае «піць» было зацятае маўчанне дзяцей — яны ўсё разумелі — ні скаргі, ні плачу.

Прабілі цэментаваную падлогу і адной салдацкай алюмініевай міскай і дзвюма лыжкамі капалі калодзеж: пятнаццаць жанчын, чатырнаццаць дзяцей і адзін лёгка ранены баяц. Капалі і днём, і ноччу, па чарзе змяняючы адзін другога. І ўвесь гэты час над імі страчыў кулямёт. Са спякотнага неба на яго пікіравалі самалёты, і тады кулямёт змаўкаў. Калі сці-

хаў грукат выбухаў і ўзнімаліся ланцугі фашысцкіх салдат, кулямёт зноў ажываў, і зноў варожыя салдаты ў брудна-зялёнай уніформе паспешліва падалі на зямлю, адпаўзалі назад.

Яна сказала, як дакапаліся да вільготнага пяску. Яго прагна хапалі ротам, высмоктвалі вільгаць, а пасля гэтага яшчэ больш няцерпна хацелася піць. Пасля пайшла мутная жыжка. Яе адстойвалі ў салдацкіх кацялках, працэджвалі і давалі па глытку раненым і дзецям.

Затым кулямёт змоўк, і ворагі ўварваліся ў штаб. Ударамі і штурхаллямі выгналі ўсіх з казематаў. Тут жа, ля сцяны, расстралілі двух раненых чырвонаармейцаў. Жанчынам загадалі разуцца і босых пагналі праз Кобрынскія вароты да Буга.

Так, гэтай дзяўчыцы карысна ведаць усё пра жанчыну, на якую фашысты паказвалі пальцамі і нахабна рагаталі. Зраненая дробнымі асколкамі гранаты, у адной бялізне, яна вось-вось павінна была нарадзіць дзіця і, здавалася, ужо нічога не бачыла і не разумела. А мост цераз Буг, на якім нелюдзі раптам прымусілі іх легчы побач з калёсамі гармат!

Пачулася: «фойер!» — аглушальны грукат — і... у дзяцей з вушэй пацякла кроў: не вытрымалі барабанна перапонкі. Малыя не плакалі, а таксама, як і іх маці, углядаліся ў бок крэпасці, дзе ішлі баі, дзе засталіся іх бацькі. На дрэве па дарозе ў польскі гарадок Ціраспаль убачылі прыязнага вярхоўкамі параненага палітрука. Відаць, ён цяпеў нечалавечы пакуты ў гэты спякотны дзень, не маючы магчымасці адагнаць машкару, што абляпіла раны. Убачыўшы знясіленую групу жанчын і дзяцей, якую гналі фашысты, ён прыўзняўся на сваіх путах, крыкнуў:

— Нічога, перамога будзе за намі!..

Марыйка слухала моўчкі, не перабівала. Анастасія Антонаўна сказала і пра блакаду, і пра тое, як у сорак шостым ад туберкулёзу памірала дачка Ніначка. Ёй было сем гадкоў, а ў валасах дзяўчынкі былі ўжо сівыя пасмы...

Іх нагнаў лівень. І яны разам стаялі пад каштанам, прыкрыўшыся Марыйчыным парасонам. І кроплі дажджу, страціўшы сваю сілу ў густой лістоце, ляніва скочваліся на палатно парасона, на зямлю, амаль не запырскваючы іх.

Дождж быў вясновы, спорны і гэтаксама хутка скончыўся, як і пачаўся. Зноў праясніла неба. Раўчкі, народжаныя дажджом, змывалі з асфальту ўсё смецце, віравалі перад адкрытымі пашчамі вадасцёкавых калодзежаў і знікалі ў іх, каб ужо там, пад зямлёй, бегчы да Мухайца.

Марыйка скінула туфлі, зашлёпала бясанож па вадзе. Пасля зноў спынілася:

— Незабыўны ў мяне дзень нараджэння.

Памаўчала, потым, падняўшы зусім не дзёрэкія, па-дзіцячаму вінаватыя вочы, сказала:

— Вы прабачце мне, Анастасія Антонаўна, добра?

Аршынава ласкава падштурхнула яе рукой у плячо:

— Добра, страказа, да пабачэння.

Марыйка перабегла вуліцу, памахала рукой і адтуль данеслася:

— Да паба-ачэ-эння, цёця Ася-я...

А. БАЛАШ

г. Брэст.

„МЫ ВЕРНЫЯ ДЗЕЦІ АДЗІНАЙ КРАІНЫ...“

Ішоў 1941-ы год. У ясны, цёплы, сонечны чэрвеньскі дзень, як чорны смерч, уварваўся на нашу зямлю вораг і пачаў таптаць і знішчаць усё жывое, што сустракалася яму на шляху. Пакадаўшы квітнеючыя сады, родныя гнёзды, усё, што было нажыта гадамі, тысячы жанчын і дзяцей беларусаў, украінцаў, рускіх, малдаван накіраваліся на ўсход — да незнаёмых, але да сваіх родных, савецкіх людзей. Як і іншыя брацкія рэспублікі, Татарыя прыняла на сваю зямлю сотні тысяч эвакуіраваных. За некалькі месяцаў насельніцтва толькі адной Казані павялічылася больш чым удвая. Нялёгка было ў ваенных умовах забяспечыць сотні тысяч людзей жылём, работай, ежай. Але іменна ў гэты самы драматычны момант выявіўся вынік шматгадовай самаадданай працы Камуністычнай партыі па згуртаванні, інтэрнацыянальнаму выхаванню савецкіх людзей. Як толькі прыбылі першыя эшалоны, у савецкія і партыйныя арганізацыі палляцелі тысячы заяў ад выхараў гарадоў і сёл рэспублікі з прапановай жылы і харчу. У кароткі тэрмін усе эвакуіраваныя былі забяспечаны работай і жылём. Вялікая сіла дружбы народаў, бязмежная любоў да Радзімы далі нам сілы пераадолець усе цяжкасці, усе жыццёвыя нягоды, зламаць каварнага ворага і выгнаць яго з нашай зямлі.

Сёння мы з радасцю адзначаем, што не толькі Татарская рэспубліка, якая ў чэрвені адзначыла сваё 43-годдзе, але і брацкая Беларуская рэспубліка, дзе бушавала вайна, не толькі залячылі ўсе раны, нанесеныя вайной, але і зрабілі велізарны скачок у развіцці сваёй эканомікі і культуры.

Ці можна было ў адзіночку адрадыць з попелу столькі гарадоў, пабудоваць новыя заводы і фабрыкі? Не, вядома! І тут дапамагла брацкая ўзаемадапамога. Напрыклад, дзесяці год расійскія і замежныя капіталісты спрабавалі здабыць нафту з нетраў зямлі ў Татарыі. Але ім гэта не ўдалося! А ў Савецкай Татарыі менш чым за 10 год была створана магутная нафтавая прамысловасць. Лепшыя майстры здабычы чорнага золата з Азербайджана, Астрахані, Куйбышава, Саратава і іншых рэспублік і абласцей краіны раскрылі сакрэты свайго майстэрства, навучылі сотні людзей, дапамаглі стварыць тут нафтавую індустрыю.

Цеснай дружбай звязаны брацкія народы нашай краіны. Таленавіты татарскі паэт Тукай пісаў:

Вовекі нельзя нашу дружбу разбіць,
Нанізаны мы на адзіную нить.

Мы верныя дзеці адной краіны...

Верная, моцная дружба дапаможа нам пабудоваць і светлы будынак камунізма.

АСІЯ ХАСАНАВА,
рэдактар часопіса «Азат хатын».

АЗАТ ХАТЫН

НІТКА ЖЫЦЦЯ

На аперацыйным сталё ляжыць хворы. Складаная аперацыя сэрца з уроджаным парокам. Неабходна сшыць разрэзаны ўчастак. Чым жа сшываюць разрэз? Шаўковая нітка, якая звычайна ўжываецца, тут не падыходзіць, таму што пасля таго, як зажыве рана, гэту нітку трэба будзе выцягнуць. Шво можа распаўзціся пры гэтым зноў. У падобных выпадках незамянімы кетгут.

працэсу. Праз некаторы час людзі здзіўляліся дакладным рухам яе рук. Дзяўчына любіць работу. Між іншым, у цэху няма такога, што зрабіла ўплыў на Рашыду.

Сапраўдныя камуністычныя адносіны, у першую чаргу да працы, добра ўздзейнічалі на дзяўчыну. «Падцягнуцца, раўняцца на перадавых!» — вырашыла яна. Роза Бікмухаметава, Соня Ягорава — сяброўкі Рашыды, якія прыйшлі на завод разам з ёй, таксама не адставалі. Зараз яны працуюць самастойна. Маякі цэха — Антаніна Максімава, Нуранія Юсупава, Галя Кузняцова, Фатыма Феткулава з'яўляюцца прыкладам для іншых. Некалькі год назад абедзве брыгады цэха сталі камуністычнымі. Зараз ідзе барацьба за цэх камуністычнай працы.

Завод атрымлівае шмат пісьмаў з розных куткоў краіны і ад замежных сяброў. Нядаўна на завод прыйшло пісьмо з Даніі. «Шырока карыстаемся вашым кетгутам. Кетгут з маркай «Казань» намнога пераўзыходзіць вядомы ў свеце французскі «Грыяліт», — піша прафесар-хірург.

Добрыя водгукі выклікаюць пачуццё гонару за сваю працу, хочацца працаваць яшчэ лепш.

КАЯШ ТЫМБІКАВА

У вясёлым танцы кружацца пары. Гэта ўдзельнікі ансамбля калгаса імя Тукай Татарскай АССР.

Фота А. Герынаса.

ГРОЗНЫЯ КЛІНКИ

З Італіі Дыяна Ніканчыкава вярталася ў Мінск з няпэўным настроем. Яна не ведала, радавацца ёй ці не.

— Толькі сёмае месца, — сумна паведаміла яна мужу. — Дык гэта ж цудоўна! — ускрыкнуў Аляксей. — А колькі вас усяго было ўдзельніц?

— Хвіліначку, падлічу... Чатырнаццаць груп па дзесяць чалавек, гэта колькі?

— Ну, вось! Больш сотні. У такім цяжкім турніры сёмае месца — ганаровае.

— Эх, рвалася я туды больш, чым на чэмпіянат свету. З'ехаліся лепшыя фехтавальшчыцы Еўропы і ўпершыню аўстралійкі, турчанкі... Сярэбраная рапіра — прыз, за які змагаюцца заўсёды заўзята. Марыла і я аб ёй, а вось прывезла — гэта...

Яна раскрыла чамадан і дастала невялікі скрутак.

— Гэта мне ўзнагарода за сёмае месца, — Дыяна паказала адрэз шоўку на сукенку і шаўковую хустачку. Усяго ўзнагародзілі восем чалавек, ну, а сярэбраную рапіру заваявала Тая Самусенка. Вядома, я рада яе поспеху: не я, дык яна прывезла гэты прыз у Мінск.

— Што ж здарылася з табой?

— Змагалася я, як ніколі. У маёй групе выйграла ўсе баі. Усё ішло выдатна, і я была ўпэўнена, што ніхто і нішто мяне не спыніць, хіба толькі наша Тая. І раптам перада мной на дарожцы галандка Ботбіл. Вельмі высокага росту, даўгарукая. Нікага доступу да яе няма. Што рабіць? Я гарачуся, нападаю, а ўколы ёй лічаць... Прайграў ёй і так стала крыўдна!.. Тая ж потым лёгка перамагла гэту галандку: нанесла ёй восем уколаў, а сама ніводнага не атрымала.

Слухаў гэты расказ Аляксей і добра разумеў душэўны стан жонкі. Ён жа сам фехтавальшчык, і не звычайны, а адзін з мацнейшых у краіне. І яго не раз спасцігалі няўдачы, але часцей бывалі поспехі. Вось гэтак жа і з Дыянай здарэцца. Ды ці толькі з імі?

А Дыяна? Так, яна выйграла першынство Беларусі. І не раз. Але чэмпіёнкай краіны быць яшчэ не даводзілася, а чэмпіёнкай свету або алімпійскай гульні... Пра гэта яна толькі марыць. Пакуль яна выдатна выступіла ў Ленінградзе ў турніры

мацнейшых краіны і заняла другое месца.

У гэтым годзе Дыяна атрымала рад слаўных перамог над выдатнымі фехтавальшчыцамі. Грозныя яе клінок. Мала знойдзецца спартсменка, якія б перад ім устаялі. Атакуе Дыяна хутка, адразу ж, як скрыжэ зброю. Кісць яе рукі моцная. Пабочнаму воку цяжка нават улавіць рух кісці. Клінок саперніцы спрытным рухам рапіры

Нялёгка даецца перамога нават таму, хто добра валодае клінком. На здымку: Дыяна Ніканчыкава пасля бою.

Фота Р. Церахава.

Дыяна адводзіць крыху ўбок. І тут адбываецца выбух. Дыяна робіць выпадак, і вострыя яе рапіры дакранаецца да грудзей праціўніцы.

Такіх ашаламляючых атак Дыяна Ніканчыкава правяла шмат за апошнія гады.

Фехтавальная дарожка мае ўсяго два метры ў шырыню і шаснаццаць метраў у даўжыню. Бой пачынаецца з сярэдзіны дарожкі. Манеўраваць доўга ў баі нельга, адступаць прыходзіцца з аглядак. А клінок праціўніцы мільгае і блізкае перад вачыма, пагражаючы ўколам. Патрэбна вялікае майстэрства, каб адбіць атаку, прымусяць праціўніка раскрыцца і знайсці момант для нанясення ўколу рапірай.

Фехтаванне нагадвае рыцарскія турніры і паядынкі, у якіх біліся мячамі, шпагамі, шаблямі. Але ў даўнія часы

часта біліся «з-за дам», самі ж «дамы» халоднай зброяй не валодалі. У наш час, калі халодная зброя аджыла свой век, а меч і шпага здадзены ў музей, фехтаванне захавалася як від спорту — мужны, прыгожы і вельмі карысны для развіцця фізічных сіл. У гэтым відзе спорту жанчына атрымала раўнапраўе. Але пакінулі ёй толькі рапіру — фехтавальную зброю, якой наносіць толькі ўколы. Фехтаванне на рапірах патрабуе вельмі тонкага майстэрства, нездарма рапірыстак, жартуючы, называюць «каруначнікамі».

Нядрэнная гімнастка ў мінулым, Дыяна Ніканчыкава аднойчы пакінула свой любімы від спорту і перайшла ў фехтавальную залу. І ўжо назаўсёды. Чым жа захапіла дзяўчыну фехтаванне? Можна, беласнежныя «рыцарскія даспехі»? Не без гэтага. Касцюм фехтавальшчыцы прыгожы. Белая куртка да пояса з наглуха закрытым каўняром і белыя крыху ніжэй кален штаны... Сятчатая металічная маска на галаве і сталёныя клінок у руцэ... Ну, чым не сярэдневяковая рамантыка! Але Дыяна ведала яшчэ, што фехтаванне — не толькі прыгажосць рухаў, але і сродак стаць дужай і спрытнай. Вось тут ёй і дапамагла гімнастыка. Сіла і гібкасць, набытыя ў гімнастычнай зале, спатрэбіліся на новай арэне.

Нямала баёў давялося правесці Дыяне, перш чым авалодала тэхнікай рапіры. Яна вучылася ў інстытуце фізкультуры і адначасова ўдасканалывала сваё фехтавальнае майстэрства. Каб стаць майстрам спорту па фехтаванню, трэба атрымаць шмат перамог над вопытнымі

спартсменамі. Дыяна гэтага звання дабілася. Не раз заваявала прызы на буйных усесаюзных спаборніцтвах. Яе майстэрства атрымала прызнанне, і яе ўключылі ў склад зборнай каманды СССР.

Адкрылася перад маладой жанчынай шырокая дарога ў спорт. Цяпер ёй трэба будзе часта сустракацца на баявой дарожцы з лепшымі фехтавальшчыцамі свету.

У жніўні ў Маскве адкрыецца Трэцяя спартакіяда народаў СССР. Беларускія фехтавальшчыцы рыхтуюцца да яе. Шанцы на перамогу ў іх вялікія. Ім прарочаць першае каманднае месца. І не без падставы. Моцная ўся жаночая каманда рапірыстак Беларусі. У ёй пераможца жаночага міжнароднага турніру ў Італіі, уладальніца «Сярэбранай рапіры» і кубка СССР заслужаны майстар спорту Таццяна Самусенка, класныя майстры Аляўціна Лабоўкіна, Ала Конюхава і Святлана Баранава. А Дыяна Ніканчыкава? О, яна другой стаіць у спісе мацнейшых. Паедзе на спартакіяду і яе муж Аляксей. Ён са сваёй шпагай таксама павінен сказаць сваё слова ў Лужніках.

Грозныя клінкі ў руках беларускіх фехтавальшчыц. Грозная і рапіра Дыяны Ніканчыкавай. Калі ў Лужніках пасля камандных баёў пачнецца розыгрыш асабістага першынства, то, спадзяёмся, залаты медаль чэмпіёнкі спартакіяды дастанецца адной з беларусак. Гэтага можа дасягнуць Таццяна Самусенка, але гэта пад сілу і Дыяне Ніканчыкавай. Так можа здарыцца і, верым, так будзе!

І. ЦЫВЕС

ДОБРА ТУТ ДЗЕЦЯМ

У васемнаццаці кіламетрах ад Баранавіч, у дачнай мясцовасці Паўлінава, размясціліся піянерскія лагеры для дзяцей рабочых і служачых горада Баранавічы, рабочых пасёлкаў Лясная, Івацэвічы і іншых. Добра тут дзецям: навокал лес і побач возера. У лесе шмат ягад, грыбоў, кветак, спеюць арэхі.

Дзеці ходзяць у паходы, купаюцца, загарваюць пад наглядом урача, на спартыўных пляцоўках гуляюць у футбол, валејбол.

Цікавы адпачынак, свежае паветра, добрае харчаванне ўмацоўваюць здароўе дзяцей: яны вяртаюцца дадому загарэлыя, моцныя, вясёлыя.

Каля трох тысяч дзяцей адпачнуць за лета ў гэтым малюнічым кутку прыроды.

Ф. ПРАКАПЕНКА

(Заканчэнне. Пачатак на 12-й стар.)

— Тут? — запытаў я.
 — Не, гэта познія, — адказала Ксанка.
 І крыху далей спынілася.
 — Прыйшлі.
 Груша была высокая, старая.
 Ксанка падскочыла, скапілася за галіну і перакінула цераз яе нагу.
 — Трымай! — крыкнула яна і страсянула ствол дрэва з усёй сілы.
 Грушы, глуха чмякаючы, пасыпаліся ў траву.
 — Цяпер мая чарга, — сказаў я, калі Ксанка злезла.
 Яна махнула рукой.
 — Хопіць, глядзі колькі. — Яна апусцілася на калені і пачала збіраць грушы.
 — Заўтра прынясу крымскіх, — сказаў я, поўзаючы побач і кладучы грушы за пазуху. — У нас каля дома ў кіёску прадаюць. Велічыня — во! — большыя за мой кулак.
 Ксанка, стоячы на каленях, зняла рукой павуцінне з твару.
 — Крымскія! Многа ты разумееш! А гэта, калі хочаш ведаць, лепшыя за твае крымскія! Ты пакаштуй.
 Я пакаштаваў адну грушу. Яна, сапраўды, была цудоўная — сакавітая, духмяная, з лёгкім, вельмі прыемным прысмакам лясной кіслаты. І ў роце, здавалася, запахла сонцам, поўднем, цёплай восенню.
 — Ну як? — строга спытала Ксанка.
 — Сіла! — адказаў я. — Цуд!
 Аднойчы раніцай, перад пачаткам работы, я сядзеў на блоку. Мяне паклікалі:
 — Віця, прывітанне! Заганарыліся. Старых знаёмых не пазнаеце.
 Ветліва ўсміхаючыся, да мяне падышла Вера Лазавенка. Яна была ў стракатай сукенцы, валасы злёгку спадалі на лоб, вочы пад выразнымі бровамі глядзелі на мяне ясна, весела і ўпэўнена.
 Я разгублена падняўся, нібы перад начальствам.
 — Значыць, прыжыліся ў нас? Спадабалася?
 — Працаваць можна, — шырока ўсміхнуўся я.
 — Рада за вас. Вы так загарэлі, узмужнелі, прыгожым сталі... Так, так, я праўду кажу. А вось нас забываеце, гэта нядобра.
 — Гэта каго ж вас? — адважыўся я запытаць.
 — Ну, мяне, скажам, калі самі не здагадаліся. Ці мо напарніца не адпускае ад сябе? Баіцца — адаб'ю?
 — Ну, што вы! Ніхто мяне не трымае. І ў каго адбіваць? — раптам, радасна здагадваючыся, запытаў я.
 — Ды ў гэтай чаплі, як яе — Ксанкі вашай.
 — І зусім яна не мая, — запратэставаў я. — Працуем разам — толькі і ўсяго. — Я зірнуў у яркія, блакітныя вочы Веры, разумеючы, што Ксанка трапіла ў саперніцы і выклікала штосьці падобнае на рэўнасць па шчасліваму для мяне непаразуменню.
 — Няўжо? А ў лес удваіх хто ходзіць?
 — Дык яна ж сама сябе непрыгожай лічыць, — выпаліў я, паддаючыся ласкаваму тону Веры, яе ўсмішцы. — Яна хутка на Сахалін едзе. А ў лес мы па грушы хадзілі. Яны лепшыя за крымскія — салодкія, спелыя...
 Вера ўважліва паглядзела на мяне.
 — Ну, значыць, праўда, калі не хлусіце. Звадзіце і мяне ў лес, я таксама хачу груш вашых пакаштаваць. Сёння. Дамовіліся, Віктар?
 — Абавязкова! — узрадаваўся я і раптам убачыў Ксанку.
 Яна выйшла з дробналесся і разгублена спынілася, пачуўшы нашу размову. Яе куртка была поўная вялікіх груш.
 — Дык я чакаю, — усміхнулася Вера і пайшла, высока ўзняўшы галаву.
 Ксанка паглядзела ёй услед і плюнула.
 — Перад кім на лапках ходзіш... — паморшчылася яна. І раптам кінула ў пясок грушы: — Эх, ты! Горш за бабу! А я цябе чалавекам лічыла...

Ксанка накінула на сябе куртку і пайшла. Я бачыў, як яна спынілася каля экскаватара, коўш якога ляжаў на зямлі, нібы прылёг адпачыць. Ксанка раптам скінула куртку, улезла ў кабінку экскаватара. Машына моцна зараўла. Ксанка павярнула рычаг, і коўш, здрыгануўшыся, падняўся, выскаліўся сваёй зубастай пашчай, апусціўся, капаючы зямлю і панёс у бок, да самазвала.

Я з зайздрасцю глядзеў, як яна кіравала экскаватарам. Я вельмі зайздросціў ёй. Нагрузіўшы самазвал, Ксанка выскачыла на пясок і пайшла да канторкі прараба, не азірнуўшыся ні разу...

У канцы рабочага дня да мяне падышла Вера:

— Вядзіце, Віктар, паказвайце, дзе вашы грушы. І вось я зноў ішоў у лес, але цяпер ужо з другой дзяўчынай...

Вера ішла павольна і ўвесь час расказвала пра тое, як ёй не даюць праходу хлопцы. Учора, напрыклад, адзін, даведаўшыся, што яна любіць салодкае, прывёз на матацыкле цэлую скрынку зефіру! Яна смяялася, і відаць было, што такія дзівацтвы ёй падабаюцца.

Знаёмая палянка сустрэла нас моцным пахам віннага браджэння, устрывожаным гулам цяжкіх, віслазых вос. Я ўзлез на дрэва і моцна страсянуў ствол. Пасыпалася лісце. Стукаючы па галінках, на зямлю ўпала некалькі паўзгніўшых груш. Вера нагнулася, паглядзела на іх, кранула наскон тупля.

— І гэта ўсё? І вы запрасілі мяне есці вось гэтыя гнілыя грушы? — спытала яна, павярнуўшы да мяне гнёўны твар. Губы яе сталі тонкімі, злоснымі.

Я злез з дрэва і вінавата падышоў да дзяўчыны:

— Не разумею, куды яны падзеліся... Іх столькі тут было!

Вера рэзка адварнулася і пайшла назад, не гаворачы ні слова. Я дагнаў яе і моўчкі пайшоў ззаду, адчуваючы сябе вінаватым.

— Ну, што вы там цягнецеся? Паказвайце дарогу. Хочаце, каб я заблудзілася ў гэтым дурным лесе? Блазнюк!.. Я нічога не адказаў. Я быў вельмі злосны на яе.

На станцыі яна павярнулася да мяне, прымірэнна ўсміхнулася. Але я не адказаў на ўсмішку і, калі падышла электрычка, сеў у другі вагон.

Стаялі цёплыя, сонечныя дні. Лісце ярка палала на сіняе яснага, глыбокага неба.

Ксанку я бачыў цяпер зрэдку, калі яна праходзіла з рыдлёўкай, вядром або са зварачным апаратам, абматаўшыся шлангам. У мой бок не глядзела, — рабіла выгляд, што не бачыць. І толькі калі выпадкова нашы погляды сустракаліся, яна млява, неахвотна ківала галавой — віталася.

Я вельмі шкадаваў, што ў нас атрымалася так нядобра. Але як гэта правіць, я не ведаў.

Вечарамі, вяртаючыся дадому, я часта ішоў

з хлопцямі або Верай, — яна чамусьці настойліва шукала сустрэч са мной. Па дарозе расказвала пра кінафільмы. Але мне было вельмі сумна з ёю, хоць яна ўвесь час гаварыла весела і многа, не давала і слова ўставіць. Я стараўся не трапляцца ёй на вочы. Веру гэта здзіўляла і злавала.

Аднойчы я ішоў босы па дарозе, разбітай самазваламі, на работу са станцыі. Была раніца. Я нёс за шнуркі цяжкія набрынялыя ад расы чаравікі, закінуўшы іх за спіну.

З-за ўзгорка бліснула халодным, шырокім лязом возера. Я спусціўся ўніз і сеў на ствол старой вярбы. Верхавіна яе была ў вадзе. Звесіўшы ногі, разагнаў наліплае да вады далікатна-лімоннае лісце асін. У ценю вада была чорная, чыстая і халодная. «Як гэта Ксанка магла купацца ў такой вадзе?» — міжволі падумаў я.

За асінамі мільганула чыясьці сукенка і мужчынскі пінжак. Ішлі двое.

— Дык намалюеце мяне? — пачуў я знаёмы голас. — Ну, прашу вас! Няўжо я не варта таго?

Гэта была Вера. Яна ішла з Паўлікам, студэнтам мастацкага інстытута. Ён часта з'яўляўся ў нас на будоўлі і маляваў. Я аднойчы размаўляў з ім. Ён заканчваў інстытут у гэтым годзе і рабіў замалеўкі да сваёй дыпломнай работы. Падпахай ён нёс вялікі альбом.

— У мяне ж пэўны замысел, Вера. І ўставіць у карціну ваш твар, нават такі прыгожаныкі, — значыць усё сапсаваць. Вось калі толькі спатрэбіцца ваш тыпаж — тады намалюю з вялікім задавальненнем. Чэснае слова.

— Вось як! Значыць, вырадкі, нахштальт Ксанкі, вам больш падыходзяць?

Паўлік нават спыніўся:

— Які ж яна вырадак? Яна ж цудоўная дзяўчына! Не прыгажуня, але такая мілая...

— Паглядзелі б вы на яе рот, а фігура!

— Вера, — засмяўся Паўлік. — Ёсць іншая прыгажосць...

— У Ксанкі прыгажосць! — Вера задыхнулася. Раптам яна ўбачыла мяне. — Ды ад яе хлопцы, як ад чумной, уцякаюць... Правільна, Віктар?

Я падняўся, прывітаўся і пайшоў з імі побач.

Вера надзьмула губы і пацягнула да сябе альбом:

— Пакажыце, цікава ведаць, хто вам больш па душы.

Вера на хадзе раскрыла альбом і пачала перагортваць. Я зазіраў праз яе плячо.

Гэта былі накіды алоўкам і акварэллю. Я пазнаў нашых: праба Сцяпана Васільевіча, старога бетоншчыка з яго характэрным цвёрдым падбародкам. Былі тут і незнаёмыя мне. Ubачыў я і Ксанку. Яна была намалёваная на ўвесь ліст. Дзяўчына ўсміхалася, і ў гэтай усмешцы, у яе вачах святлілася яе дабрата і адданасць, у яе худзенькім, тонкім твары было столькі чыстай, юнай свежасці, што ў мяне нават закруцілася галава, такой яна здалася прыгожай мне самому! У Верхі дзёрнулася рука і хутка перагарнула старонку.

— Слаўная дзяўчына, правільна? — сказаў Паўлік.

Я моўчкі кінуў галавой. Так, Ксанка цудоўная, як гэта раней я не разумеў? Я здзіўлена, з захапленнем зірнуў на Паўліка і падумаў пра тое, што ён, напэўна, будзе добрым мастаком. Вось ён здолеў раней за мяне разгледзець, якая Ксанка...

Я нагнуўся, зашнуруючы чаравікі.

— Так, слаўная была дзяўчына, — паўтарыў Паўлік і працягнуў руку, забіраючы ў Веры альбом. — Паглядзелі ўжо?

У яго словах мне пачулася штосьці нядобрае.

— Чаму была? — я ўзняў галаву. — Хіба з ёй што-небудзь здарылася?..

— Паехала твая Ксанка, — адказала Вера. — На Сахалін. Там толькі такім і месца.

Я ніяк не мог завязаць шнурок. Паехала... Яшчэ ўчора яна праходзіла паўз мяне з вядром карбіду, глянула ў мой бок, нібы хацела штосьці сказаць... Эх, і размазня я!

У дзяцінстве я быў у эвакуацыі, жыў у Сібіры, і хоць амаль нічога не засталася ў памяці, усё ж уявіў, як Ксанка, так несправядліва пакрыўджаная мною, едзе праз усю Сібір, качаючыся начамі на верхняй паліцы вагона. А ўдзень, прыпаўшы да слязлівага акна, глядзіць на сырое, правіслае неба, на асеннюю тайгу, што губляе дзень за днём яркае сваё лісце. Яна такая вогненна-яркая, гэта тайга, што нават калі ідзе бясконцы, нудны дождж, усё здаецца, што лісце асветлена сонцам... Ксанка ўбачыць Байкал, сопкі і потым, ужо ў канцы дарогі — шэры, непагодлівы ў гэтую пару года змрочна-свінцовы, цяжкі Ціхі акіян...

— Калі ж яна паспела? — спытаў я, не ўзімаючы галавы. — Учора я бачыў яе.

— Ды зараз. Мы яе па дарозе сустрэлі, на паўстанку. Яна да дзядулі нейкага развітацца прыходзіла, — сказаў Паўлік.

Я падскочыў, нібы мяне шпурнула тугой спружынай, і кінуўся да станцыі.

— Вар'ят! — пакрыўджана крыкнула мне ўслед Вера. — І ах-вота! Ну і дурань! Усё роўна не паспееш!

Я не слухаў яе. Вецер свістаў у вушах, у валасах. Каменні ляцелі з-пад ног, ссыпаючыся па крутому адхону.

Задыханы, я выскачыў на платформу. Тут сабраўся народ, чакаючы электрычкі на горад. Ля бака з вадой сядзелі дзве дзяўчыны. Але Ксанкі нідзе не было. Некалькі хлопцаў курылі каля касы, пазіралі ў бок поезда. Малочніца з двума бітонамі сядзела ля газетнай вітрыны. Было шмат рабочых. Але Ксанкі ўжо не было...

Я яшчэ раз прайшоўся па платформе і павярнуў да лесвіцы.

— Віця, — пачуў я нягучны голас і імгненна павярнуўся.

За білетнай касай, абапіраючыся закладзенымі за спіну рукамі на драўляную агароджу, стаяла дзяўчына ў шэрай сукенцы. У яе была тонкая талія. Вялікія, шырока раскрытыя вочы знаёма і ветліва глядзелі на мяне.

— Ксана... — павольна, яшчэ не верачы, што гэта яна, сказаў я і кінуўся да яе.

— Чаму ты вярнуўся? — спытала яна. — Я бачыла, як ты ішоў на будоўлю. Я прывіталася, а ты не адказаў.

— Калі? Не бачыў, напэўна, не пазнаў цябе... Ты так змянілася!

— Ты прывык бачыць мяне ў камбінезоне і не пазнаў.

— Так, напэўна!

Я спытаў:

— Значыць, усё-такі едзеш?

— Еду, Віця.

— Зараз?

— Так, хвілін праз сорок — з Паўднёвага вакзала.

— На Сахалін, значыць...

Ксанка схіліла галаву.

— Да сястры...

— Так... — гаснучым голасам вымавіў я, не ведаючы, пра што яшчэ спытаць.

Калі я бег сюды, на станцыю, ва мне білася толькі адна думка, адно жаданне: застаць Ксанку, убачыць і сказаць штосьці вельмі важнае ёй. А зараз, калі стаю побач і мы адводзім адзін ад аднаго вочы, няма патрэбных слоў, гаварыць няма пра што...

Пачуўся няясны, як далёкі парыў ветру ў лесе, шум поезда. Данёсся цягучы, трывожны гудок. Пасажыры ўсталі і, расцягваючыся ланцугом, падышлі да краю платформы. Ксанка ўзняла галаву і зірнула на мяне:

— Слухай, Віця, — хутка сказала яна. — У лесе ёсць яшчэ адна груша. Сапраўдная крымская. Дзед Савелій, калі ў грамадзянскую вайну без рукі з Перакопа вярнуўся, галінку крымской грушы прывёз. І прышчапіў тут да дзічкі, у лесе. Зараз яна пачынае ўжо спець. Звадзі туды Верку. Мне не шкада, няхай не думае... Каля разбітага танка павярні ўлева, яна адразу на паляне.

— Нікуды я яе не павяду. Верка не такая, як ты. І зусім яна не прыгожая... Прыгажосць, гэта калі чалавек... Калі душа...

— Ну, гэта твая справа.

З грукатам праляцелі першыя вагоны, свісток аглушальна ўстрасянуў паветра. Стала шумна і неяк бесталкова ў галаве.

І я раптам успомніў, што галоўнага не сказаў Ксанцы і не паспею сказаць.

Я паспешліва падаў Ксанцы чамадан на прыступку.

— Бывай, — сказала Ксанка. — Калі-небудзь, можа, і ўбачымся, усё магчыма... Зараз многія ў Сібір едуць, на новабудоўлі... Віця, абавязкова схадзі да дзеда Савелія! Не забывай яго, наведвайся. Ён, між іншым, пытаўся аднойчы пра цябе...

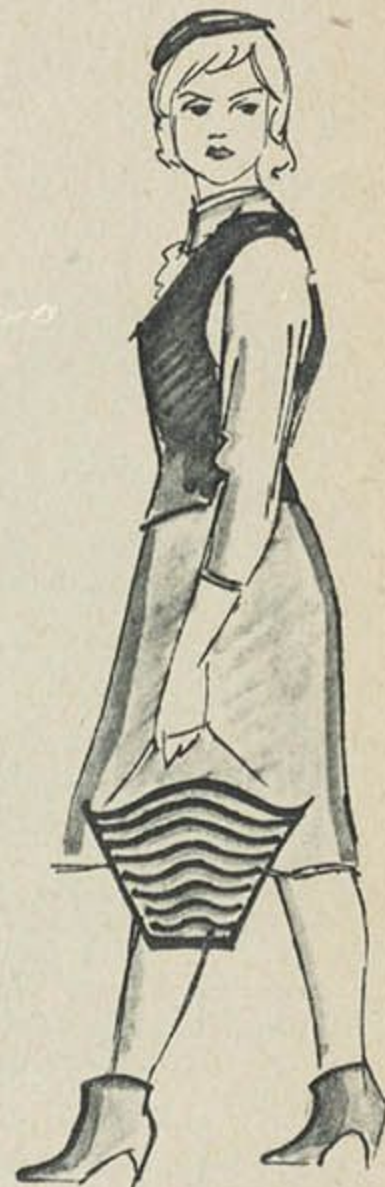
Я заківаў галавой.

Пад вагонамі зашыпела, поезд крануўся з месца, набіраючы скорасць.

— Ксанка! — раптам закрычаў я. — Кса-ан-ка-а!..

Яна махнула рукой і ўсміхнулася мне здалёку, крыху збянтэжана, нібы просячы прабачэння, і я ўбачыў яе такой, якой яна была на малюнку ў Паўліка. Ляцелі вагоны, і рэха звонка і радасна грукатала ў лесе.

— Ксан-ка-а! — чулася мне ў гэтым грукате. — Кса-а-ан-ка-а-а!

ЗІРНУШЫ ў акно, Дар'я Іванаўна ўбачыла: Саша стаяў на двары за штабелем дроў і чырвоным ад марозу кулаком размазваў па твары слёзы. Потым ён увайшоў у пакой, узяў з этажэркі кнігу і, прыладзіўшыся ў кутку, зрабіў выгляд, што чытае. Пачуўшы перарывістае дыханне сына, Дар'я Іванаўна спытала:

— Што з табой? Цябе хто-небудзь пакрыўдзіў?

— Не, — рэзка адказаў Саша. — гэта я Кольку ўдарыў...

— Што ж ён табе дрэннага зрабіў? — спытала маці і, пачуўшы адказ сына, прыкусіла губу.

— Ён абазваў мяне... бязбацькавічам, — адказаў сын і закрыў кнігу. — Няхай яшчэ паспрабуе, я яму тады...

Дагаварыць ён не паспеў. З шумам, ружовая ад марозу, у пакой убегла Аксана. У белым футэрку са штучнага каракулю, у футравай шапачцы, з папай для нот...

— Як твае поспехі ў фатаграфіі? — спытала Дар'я Іванаўна, вырашыўшы адкласці сур'ёзную размову з сынам для больш падыходзячага выпадку.

— Вось... — сказаў Саша абыякавым тонам і паклаў на стол стосік глянцавітых картак.

Першыя Сашавы фатаграфіі былі не вельмі ўдалымі, хоць апарат у яго самы сучасны — «Крышталь», з люстраной камерай... Але нават калі яму купіць і кінакамеру, то і тады ён не забудзе, што расце без бацькі...

І ўжо ў каторы раз за гэтыя сем год жыцця без мужа Дар'я Іванаўна задае сабе пытанне: ці правільна яна зрабіла, парваўшы з чалавекам, які не змог быць добрым бацькам для дзяцей?

* * *

...На факультэце лясной гаспадаркі Беларускага леса-тэхнічнага інстытута было шмат добрых, разумных, прыгожых хлопцоў. Амаль усе яны прыходзілі на лекцыі ў палінялых гімнасцёрках, у цяжкіх кірзавых ботах, што зведалі пыл франтавых дарог. Бялявага асілка з блакітнымі вачыма, які пасля кароткага знаёмства запрасіў Дар'ю ў оперны тэатр на «Пікавую даму», звалі Андрэем. Усю вайну ён ваяваў на Поўначы. Ордэнская планка, як раскрытая кніга бітваў, ззяла ў яго на грудзях...

Ваенны вопыт Дар'і быў іншага роду. Вёску Хаткі ў Гомельскай вобласці, дзе яна нарадзілася і дзе бацька яе быў старшынёй аднаго з першых у рэспубліцы калгасаў, спалілі гітлераўцы. Бацька, як толькі пачалася вайна, пайшоў на фронт, а Дар'я з маці апынуліся ў фашысцкім канцлагеры. Ім удалося ўцячы...

Пра людзей Дар'я прывыкла гаварыць проста: добра ваяваў з фашыстамі, значыць, і чалавек добры. Андрэй жа быў слаўным салдатам. У ім адчувалася мужная, крыху грубаватая, але прыцягальная сіла, здольнасць абараніць слабога, уступіцца за пакрыўджанага. І Дар'я ўсёй сваёй кволай жаночай істотай пацягнулася да моцнага, загартаванага ў агні вайны мужчыны. Ён сказаў ёй:

— Я доўга шукаў такую, як ты.

...У іх было шмат агульнага. Абодва любілі і тонка разумелі музыку, гатовы былі стыпендыяй ахвяраваць, каб трапіць на канцэрт, у оперу. Патомны лесавод, Андрэй быў блізі да прыроды, яна таксама вырасла сярод лясоў... Якое сапраўды шчасце, што яны знайшлі адзін аднаго ў бязмежным акіяне жыцця!

На трэцім курсе яны ўжо былі жанатыя. Аднакурснікі ўступілі ім куток у інтэрнаце. За тонкай фанернай перагародкай шумелі прымус, звінелі струны гітары, чуўся вясёлы смех маладажонаў. Цяжасцей яны стараліся не заўважаць і папросту ігнаравалі іх. Спалі на вузкім жалезным ложку, елі ў сталойцы сіні крупнік, у оперы сядзелі, вядома, на галёрцы. І прыказка «з мілым рай і ў будане» мела да іх самыя прамыя адносіны...

У адзін дзень яны скончылі інстытут, і абодва атрымалі накіраванне ў Гродзенскі лясгас. Ён прызначаўся галоўным ляснічым, яна — інжынерам па лясных культурах.

Дар'я захапілася работай і не адразу заўважыла перамену ў паводзінах мужа.

Часта чалавек раскрываецца нават для вельмі блізкіх людзей не адразу. А ў Андрэя да таго ж была ўласцівая эгаістычным натурам рыса: ён дэманстраваў лепшыя, парадныя бакі свайго характару. А ўсё, што магло перашкодзіць яму дасягнуць мэты, старанна маскіраваў... Адночы ён апоўначы прыйшоў дадому п'яны і паваліўся на ложак, нават не скінуўшы ботаў. «Што ж, — падумала Дар'я, — з мужчынамі такое часам здараецца... Праспіцца і назаўтра будзе тым Андрэем, якога я кахаю, да якога прывыкла...» Так суцяшаючы сябе, яна прыслухоўвалася да штуршкоў пад сэрцам: новае жыццё патрабавальна заяўляла пра ся-

Казімір КАМЕЙША

Ліпы цвітуць

Як маладзіцы,

гуртам ліпы

У жоўтым вэлюме стаяць.

А пчолы весела звяняць,

Да квецені мядовай ліпнучь,

І кружыць,

кружыць над сялом

Пялёсткаў лёгкая пароша.

Іду

і за сабой у дом

Завяю цэлую прыношу.

Салодкі ліпавы прастор.

Прапахлі мёдам агароды.

І нават бор,

старэчы бор

Прапах не смоламі,

а мёдам.

А сонца мераю лагоднай

Спяшае ў квецень

промні ўліць,

Каб потым пчолы разам

з мёдам

І сонца несці у вуллі.

бе... Чамусьці Дар'я вырашыла, што гэта будзе сын. Так яно і здарылася. Сына назвалі Сашам. Цяпер яму ўсё доўгае жыццё суджана быць Аляксандрам Андрэевічам. Ён, вядома, будзе ганарыцца сваім бацькам, засвоіць лепшыя рысы яго характару...

Бацька... Як многа ён значыў у жыцці Дар'і! Гэта ён прывіў ёй любоў да роднай беларускай прыроды, да лясоў, траў, кветак... Даччы ён гаварыў:

— Лес любіць працавітых і вучоных людзей. Высечы яго, звесці на нішто — гэта кожны дурань зможа. А вось насадзіць, вырасціць, ахаваць ад ворагаў, — з гэтым можа справіцца толькі чалавек, узброены навукай.

Яго словы, як і многае іншае з таго, што ўнушаў ёй бацька, Дар'я запомніла на ўсё жыццё. Бацькі даўно ўжо няма ў жывых, ён загінуў смерцю храбрых у баях за родную Беларусь, але светлы вобраз яго заўсёды з ёю.

Вось такім жа бацькам павінен быць і Андрэй для Сашы.

Павінен... Але нешта дзіўнае пачало адбывацца з Андрэем. Усё часцей ён зазіраў у кілішак, усё менш чытаў, працаваў абы-як. Нават музыку, якую раней так моцна любіў, зусім выключыў са свайго жыцця.

— Вось добрая кніга, — бывала, скажа Дар'я мужу.

Андрэй пакруціць кнігу ў руках, пагартвае яе з абыякавым выглядам і адкладзе ўбок.

...А потым папаўзла чутка — быццам у свежым лясным паветры запахла чымсьці нядобрым: галоўны ляснічы, маўляў, здраджвае сваёй жонцы...

Начальнік упраўлення, атрымаўшы «сінгал», пачаў чакаць, што Дар'я Іванаўна прыйдзе да яго і паскардзіцца. Іменна так рабілі некаторыя жонкі ў падобных выпадках. Але Дар'я Іванаўна не пайшла скардзіцца. Тады начальнік сам выклікаў да сябе Андрэя і ўсыпаў яму як належыць за «маральнае разлажэнне», загадаў «наладзіць сямейныя адносіны». Прагучала гэта так, быццам Андрэю трэба было наладзіць работу на адстаючым участку...

Атрымаўшы такую «дырэктыву», Андрэй прыйшоў дадому змрочны, як чорная хмара.

— Ты яшчэ скардзіцца на мяне ходзіш?! — крычаў ён на жонку, дыхаючы перагарам гарэлкі.

— Не скардзілася я на цябе. І ніколі не пайду скардзіцца, — спакойна і цвёрда адказала Дар'я Іванаўна. — Ты сам павінен змяніцца. Інакш нашы дарогі разыдуцца.

Яны дамовіліся пераехаць у іншае месца. Думалася, там пачнуць новае жыццё і зноў, як калісьці ў інстытуце, будуць шчаслівыя.

У горадзе, куды яны пераехалі, у Дар'і нарадзілася дачка. Андрэй аднёсся да гэтай падзеі з абурваючай абыякавасцю. Ён пачаў радзей бываць дома, многа ездзіў па лясніцтву. Сем аб'ездаў — куды ні прыедзе, ляснікі частуюць гарэлкай.

А потым у лясніцтве з'явілася расфарбаваная, як манекен, бухгалтар з прэтэнцыёзным імем — Элеанора. Яна курыла, з надрывам спявала цыганскія раманы пад гітару і старалася «быць цікавай».

ЦІ ПРАВІЛЬНА

Да гэтай вась Элеаноры і пачаў заходзіць Андрэй.
— Пасаромеўся б людзей, — сказала яму аднойчы маці Дар'я. Таццяна Піліпаўна. — на вачах у жонкі дазваляеш сабе такое!

І тады здарылася жаклівае: Андрэй ударыў старую.
Дар'я Іванаўна сабрала рэчы і разам з маці і дзецьмі паехала ў іншы горад.

* * *

Яе новыя таварышы па рабоце аказаліся чужымі, далікатнымі людзьмі. Ніхто не даймаў пытаннямі, не лез, як кажуць, у душу. Яе новы дырэктар (Дар'я Іванаўна стала яго намеснікам) паклапаціўся, каб Аксану прынялі ў яслі, а Сашу — у дзіцячы сад. Гарсавет выдаў ордэр на кватэру. І жыццё пакрысе наладжвалася.

Але на душы ў Дар'я Іванаўны было неспакойна. Ці здолее яна адна, без мужа, выхаваць дзяцей? І, апроча таго, вырабаць з сэрца чалавека, якога кахала, з якім у яе двое дзяцей, не так вольна проста. Яна глядзіць на Сашу, на Аксану і бачыць у іх рысы бацькі. Яны паўтараюць яго характэрныя рухі, у іх галасах гучыць яго інтанацыя.

Але калі гутарка ідзе пра дзяцей, пра іх будучыню, то спадзявацца на адзін толькі заклік сэрца нельга. Тут больш на розум даводзіцца разлічваць. Бацька п'е, брыдка лаецца, робіць ганебныя ўчынкі. Ён разленаваўся, перастаў духоўна расці, нічога не чытае, страціў цікавасць да работы. У апошні час, перад ад'ездам, Дар'я Іванаўна нават справаздачы за яго складала. Ці можа такі бацька быць добрым прыкладам для дзяцей? Не, зразумела. То ці не лепш адарваць іх ад бацькі, ахаваць ад дрэннага ўплыву?

Рашэнне было прынята: яна сама будзе выхоўваць дзяцей. А потым у іх выхаванні прымуць удзел піянерская і камсамольская арганізацыі, школа, грамадскасць. Ёй і самой трэба расці, рухацца наперад. Няхай дзеці глядзяць на яе, ганарацца ёю, бяруць з яе прыклад.

Дар'ю Іванаўну прынялі ў партыю. А праз некаторы час працоўныя горада выбралі яе сваім дэпутатам.

Я пазнаёміўся з Дар'яй Іванаўнай у сакавіку, неўзабаве пасля выбараў, калі яна ў другі раз была выбрана дэпутатам гарадскога Савета.

Пасля таго, як я наслухаўся расказаў пра Дар'ю Іванаўну ад людзей, яе выбаршчыкаў, я падумаў пра тое, што бываюць людзі з гучнымі біяграфіямі: пра іх пішуць газеты, пра іх расказвае радыё. Жыццё Дар'я Іванаўны ціхае, непрыкметнае, на першы погляд. Аднак яно заслугоўвае таго, каб пра яго расказаць.

Вось я і вырашыў напісаць гэты нарыс.

Мне нязручна было закранаць інтымную тэму, але ўсё-такі я спытаў:

— Скажыце, Дар'я Іванаўна, калі б Андрэй вырашыў зноў стаць вашым мужам, бацькам вашых дзяцей, як бы вы да гэтага аднесліся?

— Калі б ён выявіў сур'ёзнае жаданне стаць сапраўдным бацькам, то... мы абмеркавалі б гэта на сямейным савеце. Ва ўсякім выпадку, непраўных людзей няма. У Андрэя ж ёсць шмат добрых якасцей, яму б толькі ад эгаізму пазбавіцца...

— Вы сказалі: на сямейным савеце. Значыць, і дзеці?..

— Я разумею, што вы хочаце сказаць. Так, ад дзяцей я нічога не ўтойваю. Дзеці мае ўжо ў такім узросце, што самі многае разумеюць. Лепш расказаць ім усё адкрыта, чым маўчаннем і недамоўкамі ўзбудзіць няясную падазронасць.

Потым мы многа яшчэ гаварылі пра рэчы, якія не маюць прамых адносін да тэмы гэтага артыкула. Дар'я Іванаўна расказала мне аб справах лясной гаспадаркі, хваліла кнігу Ляонава «Рускі лес», сказала, што паступіла ў аспірантуру і, вядома, клопатаў у яе прыбавілася.

Пакінуўшы ўтульны, гасцінны дом Дар'я Іванаўны, я сеў у аўтобус і ўсю дарогу да Мінска думаў пра моцную і гордую жанчыну, якая адна нясе па жыццё двойную ношу — сваю і мужа.

Ці правільна зрабіла Дар'я Іванаўна, пазбавіўшы сваіх дзяцей дрэннага бацькі? Я думаю, што інакш яна зрабіць не магла.

А якая думка ў чытачоў?

Уладзімір ВАРНО

ЯНА ЗРАБІЛА?

САЛАВЕЙ ЗЯМЛІ РУСКАЙ

Да 90-годдзя з дня нараджэння

Адна са светлых старонак майго жыцця ў мастацтве — гэта знаёмства, сустрэчы і нават работа з Антанінай Васільеўнай Няжданавай.

Непаўторна проста і незвычайна захапляюча спявала Антаніна Васільеўна, нейкім неперадаваемым выпраменьваннем чароўнасці падпарадкоўваючы сабе цалкам сэрцы слухачоў. Такой жа Антаніна Васільеўна была і ў жыцці. Я сустракалася з ёю і ў тэатрах у час спектакляў, і ў канцэртных залах.

Мне не забыць, з якой ласкай, па-мацярынску абняўшы мяне, Антаніна Васільеўна падбэдзёрвала, усяляючы ўпэўненасць, у час майго першага адкрытага канцэрта з сімфанічным аркестрам, якім дырыжыраваў тады Л. П. Штэйнберг у Маскве ў вялікай зале кансерваторыі. І як добра, як лёгка спявалася, калі я адчувала, што ў зале сядзіць Антаніна Васільеўна. Яна са сваёй цудоўнай усмешкай на вуснах сардэчна перажывала і як бы дапамагала мне добра выступіць, спадабацца патрабавальнаму маскоўскаму слухачу.

Я не памятаю Антаніну Васільеўну сярдзітай, злоснай, не ў настроі... І мяне здзіўляла заўсёдная раўнавага ў яе адносінах да людзей, яе гатоўнасць выслухаць вас, дапамагчы парадай, сагрэць. Не памятаю яе незадаволенай, асуджаючай каго-небудзь. Ніколі не чула я скаргаў на непрыемнасці, нездароўе. Яе чароўная усмешка міжволі ўсталёўвала ў тых людзях, што акружалі яе, душэўны спакой, добры настрой, бадзёрасць...

Я слухала яе ў канцэртах у гады грамадзянскай вайны. Яна выступала ў нас у Мінску ў клубе імя Карла Маркса разам з Мікалаем Сямёнавічам Галаванавым. Зала ў той час не апальвалася, а гэта было зімой. Антаніна Васільеўна, ведаючы, што на сцэне холад, выйшла, як належыць, у звычайнай канцэртнай сукенцы. Калі Антаніна Васільеўна спявала — было відаць, як пара ішла з рота. Толькі настойлівасць сяброў і публікі прымусіла Антаніну Васільеўну абуть фетравыя боты і працягнуць канцэрт у накінутым на плечы футры. Яна паехала з Масквы ў Мінск, ведаючы, што яе чакае народ, і яна спявала для народа, нягледзячы ні на ўмовы, ні на абстачоўку.

Разам з Мікалаем Сямёнавічам Антаніна Васільеўна была нашым кансультантам у час падрыхтоўкі першай дэкады беларускага мастацтва і літаратуры ў Маскве. У гэтыя дні я сустракалася з ёю на ўроках па

партыі Марысі ў оперы Я. К. Цікоцкага «Міхась Падгорны». Антаніна Васільеўна не толькі гутарыла аб фарбах той ці іншай фразы, аб нюансах, змесце таго або іншага ўрыўка, але яна сваім непаўторным голасам «прапывала» асобныя фразы Марысі, якія назаўсёды засталіся гучаць у маёй памяці. Як жа гэта было добра, казначна і як не хацелася пасля

яе спявання пець самой, а толькі слухаць, слухаць бясконца!

Памятаю — звярнуліся мы да Антаніны Васільеўны з просьбай пагаварыць з намі аб законах вакала, вакальнай школе, аб тым, як трэба дабівацца ў спектаклі такога ўздзеяння на слухача, якое робіць на ўсіх майстэрства яе выканання, — адным словам, прасілі расказаць — як яна спявае!

Антаніна Васільеўна неяк вельмі па-маладому засаромелася, збянтэжылася і, як быццам, разгубілася... А потым, падумаўшы, сказала: «Як я спяваю? Ну, адкрываю рот і... спяваю».

Аказваецца — так проста! Адкрыць рот, спяваць і больш нічога! Але ж у гэтай «прастаце» велізарны сэнс усёй творчасці і майстэрства Антаніны Васільеўны!

Яна ў маім уяўленні вечна жывая. Антаніна Васільеўна засталася назаўсёды ў маёй памяці жыццярэадаснай, вясёлай, уважлівай, па-сваяцку клапатлівай, усмешлівай...

Якая страта для ўсяго нашага мастацтва, для ўсяго маладага пакалення, хто не чуў жывога голасу Антаніны Васільеўны Няжданавай, народнай артысткі СССР, салісткі Дзяржаўнага ордэна Леніна тэатра оперы і балета ў Маскве.

Вялікі чалавек! Вялікая спявачка! Салавей зямлі рускай.

Народная артыстка СССР
Л. П. АЛЕКСАНДРОўСКАЯ

МАЯКОЎСКИ ПРА СЯБЕ

Да 70-годдзя з дня нараджэння

«Нарадзіўся 7 ліпеня 1894 года (ці 93—меркаванні мамы і паслужнога спісу бацькі разыходзяцца. Ва ўсякім разе не раней). Радзіма — сяло Багдадзі, Кутаіская губерня, Грузія».

Так пісаў пра сябе Уладзімір Маякоўскі ў аўтабіяграфічнай кнізе «Я сам».

У сяле Багдадзі не было настаўнікаў, і маці, Аляксандра Аляксееўна Маякоўская, перасялілася з сынам у Кутаісі, мяляўнічы горад, з белымі па сходах гары домікамі, абвітымі ружамі і гліцыніямі. Тут, у Кутаісі, Маякоўскі і паступіў у гімназію. «Іду першым. Увесь у пяцёрках. Чытаю Жуля Верна. Наогул фантастычнае. Нейкі барадач пачаў заўважаць ва мне здольнасці мастака. Вучыць без грошай». — Так успамінаў свае гімназічныя гады Уладзімір Маякоўскі ў той жа кнізе «Я сам».

У 1906 годзе памёр Уладзімір Канстанцінавіч Маякоўскі — бацька паэта. З яго смерцю ў сям'і пасялілася нястача. Трэба было нешта рабіць рашучае. І ўся сям'я сабралася і выехала ў Маскву, дзе ў той час вучылася сястра Маякоўскага — Людміла Уладзіміраўна. Уладкавацца было нялёгка.

Валодзі прынялі ў чацвёрты клас класічнай гімназіі. У кватэры па Цвярской-Ямской вуліцы, дзе жылі Маякоўскія,

у двух пакоях жылі студэнты, да якіх хадзілі таварышы рэвалюцыянеры. Валодзі вельмі хутка з імі пазнаёміўся і праводзіў сярод іх увесь свой вольны час.

«1908 год. Паступіў у партыю РСДРП (бальшавікоў). Прапагандыст. Пайшоў да булачнікаў, потым да шаўцоў і, нарэшце, да друкароў. На агульнагарадской канферэнцыі выбралі ў МК... Зваўся «таварышам Канстанцінам»...»

А затым пачаліся паліцэйскае сачэнне, арышты адзін, другі, трэці...

«Удалося наладзіць уцёкі жанчын-катаржан з Навінскай турмы. Мяне забралі. Сядзець не хацеў. Скандаль. Пераводзілі з часці ў часць. Басманная, Мясчанская, Мясніцкая і г. д. — і нарэшце — Бутыркі. Адзіночка № 103».

І ў той жа час пачынаюцца першыя паэтычныя спробы. У маі 1913 года ў колькасці 300 экзemplараў выйшаў першы зборнік вершаў У. Маякоўскага «Я»...

Маякоўскі ўступіў у рускую літаратуру на рубяжы дзвюх гістарычных эпох. З першага дня Вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі ён без хістанняў стаяў у адной шарэнзе з рэвалюцыйна настроеным народам. «Мая рэвалюцыя» — так пісаў ён пра Кастрычнік.

...Жыццё паэта было нядоўгім. Яно працягвалася няпоўных трыццаць сем год. І калі не лічыць дзяцінства і ранняга юнацтва, то на час актыўнай творчай і грамадскай дзейнасці паэта прыпадае ўсяго толькі дваццаць два гады. І ўсё ж, нягледзячы на такія кароткі жыццёвы шлях, паэт паспеў зрабіць так многа, што імя яго не толькі не забываецца, а, наадварот, з кожным годам гучыць усё гучней і гучней, становіцца ўсё больш вядомым усяму свету.

«Уладзімір Маякоўскі — маяк, што ас-

вятляе дарогу, па якой крочыць жыццё. Маякоўскі памагае нам пераацаніць нашы ўласныя багацці... наш рух. З дапамогай Маякоўскага мы бачым, як адчыняецца перад намі агульны шлях усіх паэтаў свету, мы даведваемся і далучаемся да новага савецкага чалавека і да падобнага на яго чалавека заўтрашняга дня, які пераможа ва ўсім свеце».

Гэтыя словы належаць французскаму паэту-камуністу Луі Арагону.

Паэзія Маякоўскага была цалкам скіравана ў будучыню. І, разумеючы гэта, Маякоўскі з поўным правам адрасаваў яе будучым пакаленням — сваім патомкам: «Я к вам прыду в коммунистическое далеко»...

ПАРАДЫ ПЕДАГОГА

ЧАМУ ДЗЕЦІ НЕ СЛУХАЮЦЬ?

— БУДЗЕШ слухаць мяне ці не?! — у дзесяты раз пытае маці ў трынаццацігадовага Пеці, які зноў не выканаў яе загаду.

На жаль, падобнага роду выпадкі нярэдка ў сям'ях. Некаторыя дзеці проста ўхіляюцца ад выканання патрабаванняў бацькоў. Другія, упартыя, робяць па-свойму, не лічачыся з разумнымі парадкамі старэйшых. Бываюць і дзеці-негатывісты, якія стараюцца рабіць не так, як ад іх патрабуюць, а наадварот.

Такое непаслушэнства сустракаецца ў дзяцей усіх узростаў. Вядома, у кожным выпадку яно праяўляецца па-рознаму і можа мець свае асаблівыя прычыны. Але ёсць і важная агульная прычына, якая параджае непаслушэнства дзяцей. У ёй і заключан адказ на многія пытанні, якія задаюць бацькі. Прычына гэта ў тым, што дарослыя часта ўпускаюць з-пад увагі асаблівасці дзіця-

чага развіцця і не ўлічваюць іх у ходзе выхавання.

Дзіця ўвесь час расце і змяняецца. Яно накоплівае новыя веды і навыкі, пачынае больш разумець, глыбей адчуваць і перажываць. Гэта, натуральна, патрабуе перамен і ў самым падыходзе да дзяцей. У адваротным выпадку вы сутыкнецеся з фактамі непаслушэнства.

Галоўнае, чаго патрабуе растучае дзіця, — няспыннае пашырэнне поля для самастойнай дзейнасці. На жаль, многія бацькі не лічацца з гэтай важнейшай і ўвесь час растучай дзіцячай патрэбай.

Возьмем, напрыклад, кармленне дзіцяці. Пакуль яно малое, дарослыя, натуральна, кормяць яго з лыжачкі. Але вось малое пачынае само хапаць лыжку і цягнуць яе ў рот. Вядома, само яно есці пакуль не можа: не даносіць лыжку да рота, разлівае яе змесціва, круціцца. Таму баць-

кі нярэдка, пагарджаючы новай патрэбай дзіцяці, працягваюць карміць яго. Часам назіраеш такую карціну: дарослы адной рукой прытрымлівае ручкі дзіцяці, якія ўпарта цягнуцца да лыжкі, а другой карміць яго. Але нават калі дзіця скараецца, гэта нічога добрага не дае. Яно прывыкае да таго, каб яго кармілі іншыя. І прывычка настолькі ўкараняецца, што потым яно ўжо само адмаўляецца самастойна есці. Дарослым даводзіцца карміць яго нават у тым узросце, калі іншыя дзеці ўжо без дапамогі дарослых добра спраўляюцца з ядой.

Між тым, ёсць добры прыём: дайце дзіцяці лыжку, каб яно правяла есці само, а ў гэты час карміце яго другой лыжкай.

Тую ж памылку часам дапускаюць бацькі з апрананнем, умываннем і іншымі працэдурамі. Дзіця пражне самастойна выконваць іх, хоць яшчэ не ўмее. Калі яго пазбаўляць гэтага, яно пачынае пратэставаць, і гэта выўляецца ў капрызах, непаслушэнстве. І чым далей, тым мацней яны ўплываюць на ўсе яго паводзіны.

Мноства забарон наогул

шкодна. Адно — нельга, другое — нельга, трэцяе — нельга. Але дзіцячая энергія шукае сабе выйсця. Да таго ж дзіця нярэдка бачыць вакол сябе дзяцей, якім дазваляюць многае з таго, што яму забаронена. У выніку яно зусім не жадае слухаць і, як толькі за ім перастаюць сачыць, пачынае паводзіць сябе так, як яму хочацца. Яно лёгка можа зрабіць дрэнны ўчынак, падвергнуць сябе небяспецы.

Каб гэтага не здарылася, пазбягайце празмерных абмежаванняў у дзіцячым жыцці. Замест гэтага вучыце дзяцей правільна абыходзіцца з рэчамі і абдуманна выконваць тое, што патрабуе асцярожнасці. Забараняючы дзецям што-небудзь, адначасова падказвайце іншую справу для прыкладання іх сіл.

Возьмем цяпер школьны ўзрост. Вучань мае права на большую самастойнасць, чым дашкольнік. Ён павінен сам адказваць за свае школьныя справы, сачыць за сваім касцюмам і абуткам, хадзіць у школу, рыхтаваць урокі. Яшчэ больш самастойным хоча быць падлетак. Ён імкнецца сам распараджацца сваім часам, самастойна вырашаць, якіх

сабе выбіраць таварышаў, якім відам спорту займацца, якую набыць прафесію.

Вядома, у яго для гэтага яшчэ недастаткова вопыту. Але адсюль не вынікае (як думаюць некаторыя бацькі), што трэба дыктаваць падлетку, як паводзіць сябе ў кожным выпадку, чым займацца, як размяркоўваць час, з кім сябраваць і г. д. Інакш кажучы, нельга падыходзіць да яго паранейшаму, як да маленькага. У адказ падлетак пачынае грубіць, праяўляе недэсцыплінаванасць, упартасць, негатыўнізм.

Няправільна думаць, быццам падлетак наогул адмаўляецца выконваць патрабаванні дарослых. Але тут важна сама форма патрабавання. Прамы загад можа выклікаць упартасць у яго, таму што гэта ўшчэплівае яго пачуццё самастойнасці. Але падлетак ахвотна выканае тое ж патрабаванне, калі яно будзе выказана ў выглядзе дэлавой парады, просьбы.

Бацька 14-гадовага Грышы, заўважыўшы, што сын сабраўся ў кіно, не падрыхтаваўшы ўсіх урокаў, запытаў у яго:

— Як па-твойму, калі ты пойдзеш у кіно, хопіць у цябе часу, каб дарабіць урокі?

— Хопіць! — упэўнена адказаў Грыша.

Бацька паківаў галавой.

— Я б усё ж палічыў: калі скончыцца сеанс, колькі часу трэба на ўрокі, калі трэба легчы спаць.

Грыша, крыху падумаўшы, разгублена спытаў:

— А як жа Гена — ён жа мяне чакае?

— Папярэдзь яго, што ты заняты і пойдзеш у кіно, калі аслабанішся, — адказаў бацька. І, памаўчаўшы, дадаў:

А між іншым, рабі як ведаеш. Не маленькі.

Грыша пайшоў і праз некалькі мінут вярнуўся дадому.

Бацька, такім чынам, дабіўся свайго, захаваўшы ў той жа час у сына пачуццё самастойнасці. Але мог узнікнуць прамы канфлікт, калі б бацька проста забараніў сыну ісці ў кіно і загадаў сесці за ўрокі. Нават калі б хлопчык паслухаў, у яго засталася б пачуццё непрыязні да бацькі, якое пазней магло парадзіць упартасць. Так, адна маці зусім не прывучала дачку да хатняй працы. Падрыхтаваўшы ўрокі, дзяўчынка чытала, гуляла, — словам, рабіла ўсё, што ёй хочацца. Але калі дачка стала 12 год, маці вырашыла, што цяпер яна ўжо вялікая і можа дапамагаць па гаспадарцы. Дзяўчынка, аднак, не хацела выконваць гэтыя новыя для яе справы, якія здаваліся ёй сумнымі і нецікавымі.

Маці, прыходзячы з работы дадому і выяўляючы, што яе даручэнні застаюцца нявыкананымі, злавалася на дачку, скардзілася бацьку. Дзяўчынку часта каралі. Але ўсё гэта толькі абвастрала адносіны.

Што ж, аднак, рабіць, калі з ранняга ўзросту дзіця не прывучылі дапамагаць дома? Не разлічвайце, што калі вы, зразумеўшы сваю памылку, спыхаліся і пачалі прывучаць яго да працы, то і само яно зразумее важнасць гэтага і адразу пойдзе насустрач старэйшым. Так не бывае. Трэба спачатку выклікаць цікавасць да новага абавязку: пагаварыць з дзіцем, пераканаць яго ў неабходнасці памагаць старэйшым, паказаць, што яны ў гэтым маюць патрэбу. Адрозна, вядома, не трэба нагужаць яго вялікай колькасцю спраў.

Непаслушэнства можа ўзнікнуць, калі наогул рэзка мяняецца характар выхавання. Скажам, спачатку дзіця празмерна аякалі, а затым раптам вырашылі прадставіць яму поўную самастойнасць. «Хопіць, ты дарослы, няма чаго ўвесць час за мной хадзіць. Займіся сам чым-небудзь», — гаворыць маці дзевяцігадоваму Шурыку. Але Шурык не адстае ад маці, просіць пачытаць яму, пагуляць з ім, зрабіць яму тое або іншае. Так заўсёды было да гэтага часу, ён прывык да гэтага і не разумее, што змянілася, не хоча перамен.

Вядома, адсюль не вынікае, што ўсё трэба пакідаць, як было. Але прывучайце такое дзіця да самастойнасці паступова, выклікаючы ў яго адпаведную цікавасць, навучаючы яго навыкам самастойных заняткаў, гульні, чытання.

Прадухіляючы гэтую памылку, бацькі змогуць прадухіліць і многія выпадкі дзіцячай непаслухмянасці.

Л. С. СЛАВІНА,
кандыдат педагогічных навук.

(З часопіса
«Семья и школа»).

ВЕСТКИ З ЖАНСАВЕТАУ

ІМ ДА ЎСЯГО СПРАВА

У жаночы савет дайшла скарга: заводская сталовая стала горш працаваць, ежу нясмачна гатуюць.

Жаночы савет сабраўся сумесна з заводскім камітэтам. Абмеркавалі пытанне аб рабоце сталовай, распрацавалі графік дзяжурстваў там. Усё гэта дапамагло навесці парадак у сталовай.

На пасяджэннях жаночага савета Гомельскага суднабудаўнічага-суднарамонтнага завода абмяркоўваецца і шмат іншых пытанняў.

У магазіне № 4, які абслугоўвае ў асноўным калектыв прадпрыемства, не працавалі халадзільнікі, культура гандлю была на нізкім узроўні. І зноў адбылася размова: магазін павінен працаваць як след. А за размовай — справы. І гандаль палепшыўся.

Дзейнасць жаночага савета завода адчуваецца ва ўсім: і ў арганізацыі сацыялістычнага спаборніцтва за званне брыгад і ўдарнікаў камуністычнай працы, і ў выхаванні людзей, і ў павышэнні адукацыі рабочых. Міма жанчын не праходзяць пытанні якасці прадукцыі, факты недастойных паводзін некаторых рабочых на вытворчасці і ў быццё.

Амаль тры гады прайшло з таго часу, як быў створан жаночы савет. Узначальвае яго загадчыца лабараторыі камуніст Аляксандра Пятроўна Кавалёва.

Гомельскія суднабудаўнікі змагаюцца за званне прадпрыемства камуністычнай працы. Як многа добрага ўносяць тут у агульную справу жанчыны розных узростаў і прафесій! Яны вырашылі зрабіць прадпрыемства самым прыгожым у горадзе. На пасяджэнні савета абмяркоўвалася пытанне аб азеляненні тэрыторыі завода. Адрозна ж жанчыны ўзяліся за справу. Дзесьці членаў савета вырошчвалі жывыя кветкі, высаджвалі іх на клумбах, паабалалі пешаходных дарожак, у заводскім садзе. Па іх ініцыятыве было праведзена некалькі нядзельнікаў па ачыстцы тэрыторыі.

Шмат напрацавалі жанчыны па добраўпарадкаванню дзіцячага сада ва ўрочышчы Баравое.

Кожны член савета адказвае за асобны ўчастак работы. Так, напрыклад, інструментальшчыца Луіза Сямёнава замацавана за механічным цэхам, кранаўшчыца Тамара Мышкоўская — за ліцейным, старшы бухгалтар Любоў Бычкова — за складскімі памяшканнямі. Створаны спецыяльныя камісіі па культуры і быццё, вытворчасці, санітарыі. Жаночаму савету да ўсяго ёсць справа. Сярод жанчын-работніц і хатніх гаспадынь членамі жаночага савета праводзяцца гутаркі аб гігієне і культуры жанчын, выхаванні дзяцей. Да работы сярод жанчын прыцягваюцца медыцынскія работнікі і іншыя спецыялісты. Па іх ініцыятыве ў цэхах прадпрыемства праведзены гутаркі на медыцынскія тэмы: «Прафілактыка грыпу і прастудных захворванняў», «Страўнікава-кішэчныя захворванні», «Аб шкоднасці курэння», «Аб дыетычным харчаванні» і г. д.

Інжынер
Н. СЕРДЗЮКОЎ

У хлебарабаў сельгасарцелі «Перамога» Пінскага раёна Ганны Нікіфараўны і Уладзіміра Андрэевіча Пашалюкоў вялікая радасць. У іх нарадзілася чатырнаццаце дзіця (зараз у сям'і 7 дачок і 7 сыноў).

На здымку: анушэрка Пінскага радзільнага дома Галіна Андрэўна Дзікавіцкая і Ганна Нікіфараўна Пашалюк з маленькім Сашам.

Фота В. Сівалапа.

КУЛІНАРЫЯ

КАТЛЕТЫ, ФАРШЫРАВАНЫЯ ГРЫБАМІ

Свіную карэйку ачысціце і нарэжце катлеты (з рэбернай костачкай). Кожную катлету злёгку адбіце секачом, пасыпце соллю, перцам.

На сярэдзіну кожнай катлеты пакладзіце фарш з грыбоў. Для яго прыгатаванія свежыя грыбы нарэжце, абсмажце, затым змяшайце з пасераванай рэпчатой цыбуляй, сечанымі крутымі яйкамі.

Фарш закрыйце свабоднай часткай катлеты, змажыце яе ў бялку, запаніруйце ў сухарах і абсмажце.

Пры падачы паліце сметанковым маслам. У якасці гарніру да гэтай стравы можна прапанаваць смажаную бульбу, бульбянае пюрэ.

Свініны 400 гр, 2 яйкі, сухароў 2 сталовыя лыжкі, грыбоў свежых 60 гр, тлушчу для смажання 2 сталовыя лыжкі, масла сметанковага 1 сталовую лыжку, цыбулю рэпчатую.

ГАЛУБЦЫ ЛЮБІЦЕЛЬСКІЯ

Маладую свежую капусту (невялікія качаны) разбяршыце на лісце, прамойце іх і зварыце да паўгатоўнасці ў падсоленым вары. Лісце дастаньце і пасля таго, як вада сцячэ, дробна пасячыце. Дадайце мясны фарш, астуджаны адвараны рыс, соль, перац, яйка, пасераваную рэпчатую цыбулю і старанна перамяшайце. З атрыманай масы зрабіце галубцы, запаніруйце іх у пшанічнай муцы і абсмажце на нагрэтай

скаварадзе. Абсмажаныя галубцы пакладзіце ў сатэйнік, заліце смятаным соусам з та-

матам і тушыце ў закрытай пасудзіне на слабым агні (або ў духоўцы без накрыўкі) 10—15 минут.

Падаюць з соусам, у якім галубцы тушыліся, пасыпаўшы кропам або сечаным зяленівам пятаўшкі.

Галубцы можна прыгатаваць без смятаны — у гэтым выпадку тамату-пюрэ бяруць крыху больш.

Ялавчыны 400 гр, качан капусты, рысу 2 сталовыя лыжкі, 2 цыбуліны, маргарыну 1 сталовую лыжку, мукі пшанічнай 1 сталовую лыжку, паўяйка.

На соус: 1 шклянку мяснотабулену, невялікую моркву і цыбуліну, маргарыну 2 сталовыя лыжкі, мукі пшанічнай 1 сталовую лыжку, 1 сталовую лыжку тамату, паўшклянкі смятаны.

ФАРШЫРАВАНЫЯ КАРП

З карпа вагою каля 2 кг або крыху менш можна прыгатаваць смачную страву. Для гэтага трэба ачысціць карпа ад лускі, дастаць вантробы, шчэлепы і прамыць некалькі разоў халоднай вадой. Зняць скуру асцярожна, каб не падраць яе, а захаваць цэлай. Затым аддзяліць мяса ад касцей і добра перамалоць яго. Дадаць да фаршу дзве вараныя размятыя бульбіны, крыху масла, лыжку дробна нарэзанай цыбулі, соль па смаку, перац, дробна нарэзаную пятаўшку і кроп, лыжку гарчыцы, два яйкі, дзве лыжкі сухароў і поўную лыжку таматнай пасты. Прыгатаваную

сумесь добра вымесціце і запоўніце ёю скуру, зашытую на бруху, пакладзіце на бляху з падліўкай з алею і таматнай пасты, у час пячэння ў духоўцы палівайце рыбу гэтай падліўкай. На стол фаршыраваная рыба падаецца ў халодным выглядзе, разрэзаная на кавалкі.

КАРП У РАСОЛЕ

Узяць рыбу, незалежна ад велічыні, дастаць шчэлепы, разрэзаць уздоўж бруха і выцягнуць вантробы; затым прамыць карпа халоднай вадой. Луска не шчышчаць. Вельмі вялікага карпа разрэзаць удоўж на дзве роўныя часткі і пакласці на пліту або рашпер, лускай да жару. Гатовую рыбу ачысціць ад падгарэлай лускі, пакласці на блюда і заліць загодзя прыгатаванай вадой, пракіпячонай з соллю, з дробна нарэзаным салодкім перцам або часнаком.

ПАРАДЫ ГАСПАДЫНІ

Калі пры выпяканні блінчыкаў на іх утвараюцца пухі і блінчыкі дрэнна здымаюцца са скаварады, гэта значыць, што скаварада перагрэта.

Пры смажэнні капусты для фаршу яе нельга саліць, таму што выдзеліцца шмат вадкасці і фарш будзе вельмі вільготным.

Забруджаныя скураныя сумкі і абутак чысціць шчаўевай кіслотой, якая прадаецца ў аптэках. Змажыце невялікую шчотачку ў кіслаце і злёгку працірайце ёю скуру. Пасля таго, як сумка або туфлі высохнуць, змажце іх кіслам для абутку таго ж колеру і натрыце да блыску шарсціным або аксамітным шматком.

Калі вы хочаце, каб ваша білізна прыемна пахла, пракладзіце паміж ёй кавалачкі прамакальнай паперы, намочанай у адэкалоне.

Калі ў кладоўцы, шафе або куфэрку завядзецца плесень, пакладзіце туды некалькі шарыкаў камфары. Камфара паглынае вільгаць.

Мал. М. ДЖЫЕНА
Мал. Д. ДУМІТРЕСКУ

— Куды ты?
— Гуляем, хачу паказаць сыну шасэ.

— Злезь, дзіцятка! Бабуля табе варэння дасць.
— Ага! Ты дасі адну лыжачку, а тут — цэлыя тры слоікі.

ПЛАН ПАДПІСКІ ПЕРАВЫКАНАНЫ

Ліпаўскае аддзяленне сувязі створана менш года назад. Абслугоўваем мы пяць населеных пунктаў. Аддзяленне сувязі змагаецца за званне калектыву камуністычнай працы.

Вялікая работа праводзіцца па выкананню плана падпіскі на газеты і часопісы. Гадавы план у 1611 экзэмпляраў перавыканан. Тут будуць атрымлі-

ваць 113 экзэмпляраў часопіса «Работница і сялянка».

Асабліва шмат увагі падпіскі на газеты і часопісы ўдзяляюць паштальёны Марыя Рыгораўна Кліменка, Ніна Мікалаеўна Грыц і іншыя.

В. МЕЛЬНІЧЭНКА,
нач. Ліпаўскага аддзялення сувязі Калінкавіцкага раёна.

Адказны рэдактар А. П. УС. Рэдакцыйная калегія: М. Н. БАРСТОК, А. С. ВАСІЛЕВІЧ, Т. Ц. ДЗМІТРЫЕВА, М. А. ЖЫДОВІЧ, Р. У. КУДРЭВІЧ, М. М. ТУР, В. І. ФІЛІПАВА, В. А. ЧАРНЯУСКАЯ.

АТ 03308.

Журнал «Работница и крестьянка» на белорусском языке. Издание ЦК КП Белоруссии.

Падп. да друку 4/VII-63 г. Друк. арк. 3. Аўт. арк. 4. Папера 60×90¹/₂. Адрас рэдакцыі: Мінск, Ленінскі праспект, 77.

Тэлефоны: адказн. рэдактара—3-17-51, адказн. сакратара—3-38-14, аддзелаў прамысловасці, сельскай гаспадаркі і культуры—3-38-24.

Друкарня выдавецтва «Звязда», Мінск. Цана 18 кап. Дадатак—выкрайка. Тыраж 195385.

Зак 345.

На блакітных дарогах

Словы Эдуарда ЗУБРЫЦКАГА

Музыка Уладзіміра КАРЫЗНЫ.

На блакітных дарогах
Цягнікі, цягнікі.
Жыць у вечных трывогах,—
Мусіць, лёс мой такі.

Мне з паходнаю песняй
Не расстацца навек.
Цягне з весніцаў цесных
У нязведаны свет.

Эх, юначасе сэрца,
Не шукай цішыні!
Я ў штодзённай паверцы,
Дзе будоўляю агні...

І прайсці так хачу я
Па зямлі дарагой,
Каб усюды пачулі
Радасць працы маёй.

На блакітных дарогах
Цягнікі, цягнікі.
Жыць у вечных трывогах,—
Знаю, лёс мой такі.

ПІАВОЛЬНА
p

На бла - кіт - ных да - ро - гах цяг - ні -
- кі, цяг - ні - кі, жыць у веч - ных тры -
- во - гах му - сіць лёс мой та - кі
жыць у веч - ных тры - во - гах му - сіць лёс мой та -
Для паўтарэння Для заканчэння
- кі. Мне з па - // - кі.

Валерія ЖОЛТАК. Званочки лісні.

VS

-2 82 516

74995

PA
C
N. 8
+1